

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Острозька академія»
Навчально-науковий інститут соціально-гуманітарного менеджменту
Кафедра філософії та культурного менеджменту

Кваліфікаційна робота
на здобуття ступеня магістра
на тему: «Особливості соціокультурного проектування в сучасній Україні»
Виконав студент VI курсу, група – ЗМКД-62
Спеціальності 034 Культурологія
Кирильчук Олександр Русланович

Керівник – к.і.н., старший викладач кафедри філософії
та культурного менеджменту

Якуніна Катерина Ігорівна

Рецензент – доктор наук, професор,

Шевчук Катерина Сергіївна

Робота допущена до захисту(протокол № __ засідання кафедри філософії та культурного менеджменту від _____ 2023 року

Завідувач кафедри: _____ Марія ПЕТРУШКЕВИЧ

Острог, 2023 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. СОЦІОКУЛЬТУРНЕ ПРОЄКТУВАННЯ: СУТНІСТЬ, ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ.....	5
1.1. Історія розвитку соціокультурного проектування.....	5
1.2. Соціально-культурна діяльність як об’єкт проектування.....	10
1.3. Культура як область проектної діяльності.....	19
РОЗДІЛ 2. ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ПРОЄКТУВАННЯ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ.....	28
2.1. Характеристика пріоритетних напрямів соціокультурного проектування.....	28
2.2. Особливості реалізації проекту соціально-культурної спрямованості.....	35
РОЗДІЛ 3. СПЕЦИФІКА І ТЕХНОЛОГІЯ РОЗРОБКИ РЕГІОНАЛЬНИХ КУЛЬТУРНИХ ПРОГРАМ.....	52
3.1. Соціокультурне проектування в системі розробки та реалізації регіональної культурної політики.....	52
3.2. Етапи розробки регіональних соціально-культурних програм.....	59
ВИСНОВКИ.....	70
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	73

ВСТУП

Актуальність теми. На відміну від світових тенденцій, в Україні культура не перетворилася на провідний чинник розвитку суспільства; вона й далі на маргінальному місці узбіччя державної політики. За висловом відомого українського вченого С. Павлюка, тактика суспільної еволюції перехідного періоду з численними компромісами фактично нейтралізувала фундаментальну основу націо- і державотворення, а політично розпорошена національна еліта не запропонувала систематизованої оптимальної моделі української держави. Не надавши алгоритму суспільним перетворенням в усіх сферах, суспільство було введене у стан хаотичності й аритмії, надаючи сфері економіки роль суспільної панацеї (тобто універсального засобу проти всіх недуг і на всі випадки). Зовсім не було взято до уваги виняткового чинника стабілізації та гармонізації суспільства – національну свідомість і культуру. Адже стрижневим компонентом усієї суспільної будови разом із державою є ідеологія як система цінностей, яку визнає й засвоює суспільство, виступаючи тим самим консолідуючою максимальною, здатною мобілізувати національну енергію для здійснення найвищої суспільної мети – повноцінного розкриття і правового забезпечення природних задатків людини.

Саме тому, важливість оволодіння основами культурного та соціального проєктування зумовлена головним чином тим, що ця технологія має багато застосувань для всіх професій соціально-технічної спрямованості. По-друге, оволодіння логікою і технологією соціокультурного проєктування дозволить фахівцям більш ефективно виконувати аналітичні функції, організаційне управління та консультаційні методи в соціокультурній сфері. По-третє, проєктна технологія забезпечує конкурентоспроможність фахівця на ринку праці – можливість розробити соціально значущий проєкт і подати заявку на фінансування – реальну можливість створювати робочі місця як в рамках існуючих організацій та установ, так і поза ними.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є дослідження особливостей соціокультурного проектування в сучасній Україні. Досягнення поставленої мети зумовило розв'язання таких завдань:

- охарактеризувати соціокультурне проектування, його сутність, специфіку наукового означення, значення для суспільного поступу;
- проаналізувати пріоритетні напрями соціокультурного проектування в сучасному українському суспільстві;
- розглянути соціокультурне проектування в системі розробки та реалізації регіональної культурної політики.

Об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження є соціокультурне проектування.

Предмет дослідження. Предметом дослідження є особливість соціокультурного проектування в сучасній Україні.

Методи дослідження. У дослідженні використано: методи аналізу та синтезу, компаративістики, документального аналізу, систематизації.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що робота пропонує нові теоретико-методологічні підходи до дослідження соціокультурного проектування: одночасне використання системного підходу, функціонального та структурного аналізу. Крім того, застосування теорії параметричних систем у поєднанні з феноменологічним навчанням допоможе змодельовати параметри, що розглядають соціокультурне проектування по відношенню до певних систем, але в той же час соціокультурне проектування буде виглядати як коренева система.

Структура роботи визначена предметом, метою, завданнями і логікою наукових пошуків. Робота складається зі вступу, трьох розділів, поділених на 9 підрозділів, висновків та списку використаних джерел (56 найменувань). Повний обсяг кваліфікаційної роботи – 79 сторінок, з яких основний текст – 71 сторінка.

РОЗДІЛ 1

СОЦІОКУЛЬТУРНЕ ПРОЄКТУВАННЯ: СУТНІСТЬ, ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ

1.1. Історія розвитку соціокультурного проєктування

Наукова думка кінця ХХ-го століття називає соціокультурний феномен «соціальним проєктуванням». Проєктування стало характерною стилістичною рисою постнекласичного мислення, однією з найважливіших рис сучасної епохи в більшості її основних проявів, пов'язаних із творчою діяльністю людини. У всіх формах сучасного виробництва і творчості завжди присутній проєктний досвід реальності. Проєктування пронизує науку й освіту, культуру й мистецтво, виявляючись у формуванні нового ставлення людини до світу, до соціального й матеріального середовища. В. Ф. Сидоренко зазначає, що «проєктивність є яскравою рисою мислення кінця ХХ століття, однією з найважливіших ознак культури, оскільки у 80-х роках ХХ століття проєктивність вирішувала, як організувати науку» [38].

У сучасному науковому дискурсі дедалі актуальнішими стають питання щодо складного та багатовимірного феномену соціального проєктування. Незважаючи на те, що ця тема є предметом міждисциплінарних досліджень, що викликає багато різних інтерпретацій, все ще бракує глибоких досліджень походження феноменів соціального проєктування.

Розглядаючи питання про теоретичне осмислення такого поняття, як «соціальне проєктування», постає питання, якими були причини розвитку та поширення цього виду виробничої діяльності людини наприкінці століття ХХ – початку ХХІ ст. Часткову відповідь на це питання можна знайти в працях Генісаретського О. І., представника «нового покоління» Франкфуртської школи. На думку дослідника, зниження регулятивної ролі традиції спостерігається з початку ХІХ ст., коли ставлення людей до традиції стає все більш критичним і вибірковим. У своїй творчості «Теорії комунікативної дії»

Генісаретський О. І. [14] наголошується, що сьогодні завдяки процесу селекції традицій збільшується різноманітність людської поведінки, що в реальному житті означає підвищену толерантність до різних соціальних відхилень як ефект урбанізації суспільства. Фрагментація сприйняття навколишнього світу створює нову якість спілкування сучасного суспільства. Ця особливість світосприйняття з'явилася з появою нових аудіовізуальних технологій та інформаційною революцією в культурі та кіно. Поширення телебачення, а потім і повний перехід на персональні комп'ютери стимулювали фрагментацію та сприяли подальшій еволюції людства до кліпового сприйняття світу. У ХХІ столітті пряме та відтворюване фактологічне сприйняття дійсності було замінено опосередкованим символічним сприйняттям світу, у якому через технічно обмежений відеоносій відбувся перехід від об'єму до площини, але відбулася умовність форми, місце, що не суперечить системі цінностей, але водночас виявляє, що має більше символів і конотацій, ніж реальне життя.

Швидкість змін у сучасному суспільстві стала дестабілізуючим фактором для людського розвитку. Передбачається, що глобальні зміни в макросередовищі включатимуть не лише природні катаклізми, а й непередбачені соціальні зміни. Сучасне суспільство вимагає від людей здатності швидко реагувати на динамічні зміни навколишнього середовища, адаптуватися до них, «інтегруватися з ним», а також змінювати реальність шляхом здійснення дій моделі «бажаного майбутнього» – соціальні проекти.

Виходячи з наведених принципів сприйняття та розуміння сучасного світу, можна виділити особливі ознаки сучасної культурної картини світу: фрагментованість сприйняття світу, слабка адаптованість традиційної поведінки людини, дедалі стрімкіша динаміка соціальних змін вимагають від соціальних інновацій обмеженості за масштабами, ресурсами та часом, а також реалізації особистих інтересів ініціатора інновації.

Специфічні культурні трансформації сприяли розвитку феномену соціального проектування, який виник як специфічна форма активізму,

спрямована на прогнозування та формулювання цілеспрямованих змін нових цілей у соціальній практиці. Розглядаючи питання про історію розвитку вчення про соціальне проектування як наукового знання, слід зазначити, що в науковій літературі існують два протилежних підходи до питання про походження проектування. Наприклад, дослідники В. Розін [36], В. Луков [25] і філософ Т. Бутченко [5] у своїх наукових працях підтримують ідею походження соціального проектування в античності, посилаючись на погляди Платона. Крім того, будівництво релігійних споруд, від пірамід Єгипту, Мексики, Перу до сучасних храмів, відповідно до цього підходу, є соціальним проектом, оскільки храм є моделлю світу, яка представляє моральні цінності людства, тому будівництво храмової архітектури є імітацією морально-ціннісної системи всього народу. Спочатку проектування виражається в теоретичному мисленні, міркуваннях, які будують майбутнє і передують прийняттю рішень, потім проектування – мислення приймає форму теоретичного дослідження та розробки проектування автором. Т. Бутченко зазначає, що «незалежно від реальності свідомості потенціал проектування присутній у свідомості будь-якої людини і виражається в її ефективній творчій діяльності за критеріями свободи та новаторства, коли не переважає нічиє внутрішнє самовизначення. . про визначення зовнішніх обставин» .

Цікавою є точка зору щодо проблем соціального проектування Р. Баттрік [8], який у своїх наукових дослідженнях відстоював думку про те, що проектна діяльність є вродженою особливістю людської діяльності людини, вона визначає властивість людини перетворювати навколишній світ відповідно до стандарту. про його види. У процесі історичного розвитку суспільства вона проявляється у створенні легенд і міфів (побудова образу світу), у практичній діяльності (ремесла і техніка), а також в ігрових діях, в ритуалах. Соціальне проектування як специфічний вид людської діяльності визначається здатністю особистості конструювати моделі майбутнього та застосовувати їх на практиці. Перш за все, проектування надзвичайно тісно пов'язаний з життєдіяльністю і не може бути виділений в самостійний вид

діяльності. Цю ідею підтверджує видатний дослідник М. С. Каган: «Кожна дія відбувається ні інстинктивно, ні імпульсивно... а навмисно, і повинна здійснюватися на основі попереднього проєкту» [18]. Враховуючи це, можна зробити висновок, що практика соціального проєктування успішно використовується людством вже більше тисячі років, і саме здатність до проєктування є набутою людиною властивістю, що виражається в її діяльності, спрямованій на перетворення його оточення. У філософському дискурсі соціальне проєктування, як один із механізмів культури, ефективно сприяє процесу перетворення людей на творчі особистості, розкриттю творчого потенціалу, допомагає людям бути «креативними», створювати самореалізацію та самодосягнення і тим самим виражати свою гуманну сутність. М. С. Каган стверджує, що творчий потенціал людини «визначається самостійно набутими та розвиненими здібностями та навичками, здатністю діяти, бути творчим чи руйнівним, бути корисним чи відтворюваним результатом, а також мірою, якою вони реалізовані в одній чи кількох сфери життя, праці, громадсько-організаційної та революційно-критичної діяльності» [18].

В кінці XIX століття Н. Ф. Федоров також писав у своєму творі розглядає питання соціального проєктування, ідентифікуючи проєктування як активний когнітивний метод, а пізнання як проєктування окремого випадку. У своїх дослідженнях Шаповалова О. А. доводить, що «ідеї не стільки суб'єктивні чи об'єктивні, скільки проєктивні» [41]. Виходячи з принципу єдності теоретичного і практичного знання, філософ висловлював думку про те, що людина здатна пізнати створений нею світ у співвідношенні з ним за гіпотезою проєкту, перевіреною її практикою.

Інша група дослідників, зокрема О. М. Генісарецький [14], І. Т. Бестужев-Лада [3] і Т. Л. Дрідзе [15], стверджує, що соціальне проєктування як самодостатнє явище можна розглядати як монополію з початку XX століття, коли він був започаткований і метод соціального проєктування виокремився з філософського та соціологічного знання, були визначені

основні завдання та визначені межі дисципліни. «Помірковані» вчені намагаються знайти компроміс між двома наведеними вище поглядами на проблему соціальної інженерії. Наприклад, О. О. Морєва зазначає, що «проектування, програмування та планування відомі з давніх часів,... але ідеологія їх використання як видів знань виникла в новому зародженні» [29]. На нашу думку, щоб наблизитися до вирішення протиріч у тому чи іншому питанні, необхідно враховувати весь досвід, накопичений у процесі вивчення соціального проектування та загального діалектичного взаємозв'язку всіх форм людської діяльності.

Лише на початку ХХ століття проектування почало набувати наукового усвідомлення, проаналізовано і широко використовується на практиці, спочатку в науково-технічному світі, потім у філософії та соціології. Наступним якісним етапом розвитку теорії соціального проектування є науково-технічний. Поєднання утопічного соціалізму та підходів практичного проектування відбулося в перші десятиліття ХХ ст. Цей етап у розвитку теорії соціального проектування можна назвати інженерним, оскільки характерною рисою нового підходу є створення нового соціального порядку та система, заснована на наукових знаннях у процесі технічного та соціотехнічного проектування.

Аналізуючи історичний розвиток соціального проектування, можна переконатися, що на ранніх етапах свого становлення він виник із науково-технічного проектування. Науково обґрунтовані методи проектування вперше почали застосовувати в архітектурі та машинобудуванні. Як правило, в культурологічній літературі та соціальній філософії проектування поділяють на два основних види: традиційне (технічне) і унікальне. Якщо прийняти запропонований розподіл між традиційним і нетрадиційним проектуванням, то можна припустити, що розвиток або зародження соціального проектування буде йти в наступному напрямку: від виробничої діяльності (в інженерії, архітектурі) до традиційного проектування, від традиційного проектування до нетрадиційного або сучасного проектування, поділяються на соціальні,

соціально-культурні, соціальну педагогіку, політику тощо в залежності від об'єкта проєктування.

Соціальне проєктування стає надзвичайно популярним, адже здатність до проєктування – тобто багата уява, творче і вільне перетворення дійсності відповідно до потреб майбутнього – є характерною засадою сучасної «творчої людини». Цей атрибут пов'язаний з природою культурного простору, перш за все сукупністю методів і результатів «проєкту» (ідеалу, духу) освоєння і перетворення світу – природи, суспільства, людини. Суть культурної діяльності проєкту полягає в її «цілісності», в культурній інтеграції всіх складових суспільного життя, у здатності розкривати особливі якості людей і творчий потенціал у формі цілепоставленості та здатності будувати ідеальний образ культурного простору відповідно до його потреб. Завдання соціального проєктування відбувається в контексті ідей, пов'язаних з визначенням можливостей і заходів, спрямованих на цілеспрямований вплив на характер розвитку майбутніх подій, з метою певної міри сформувати майбутній культурний простір.

Отже, аналізуючи історичний розвиток соціального проєктування, можна переконатися, що на ранніх етапах свого становлення він виник із науково-технічного проєктування. Науково обґрунтовані методи проєктування вперше почали застосовувати в архітектурі та машинобудуванні. Як правило, в культурологічній літературі та соціальній філософії проєктування поділяють на два основних види: традиційне (технічне) і унікальне.

1.2. Соціально-культурна діяльність як об'єкт проєктування

У культурологічній літературі та соціальній педагогіці все різноманіття індивідуальної та соціальної діяльності в культурному полі характеризується категорією «соціокультурна діяльність», позначаючи як явища відмінності соціального та культурного життя, так і конкретні технології. У зв'язку з цим необхідно чіткіше візуалізувати дійсність, яка має бути предметом практичної

діяльності (і особливо проєктної) для багатьох професій із соціокультурним і соціально-педагогічним спрямуванням.

Для початку спробуємо розбавити зміст вихідних понять «суспільство» і «культура», вважаючи їх відносно автономними від інших реальностей, вкладаючи в них традиційне і рефлексивне значення, відображає виробничий і процесуальний аспекти цих явищ. Суспільство як явище, предмет аналізу та об'єкт проєктування можна представити в термінах основних соціальних утворень (соціальних груп, організацій, інститутів), які є суспільними формами, універсальними, типовими та стійкими, а також процесом «соціальних механізмів», тобто соціальні взаємодії та стосунки. Першою ознакою аналізу соціологічних питань є статус та соціальна роль.

Відповідно, культура – це сукупність традицій, норм, цінностей, смислів, ідей, символічних систем, характерних для соціальної спільноти (в широкому розумінні цього поняття – включаючи етнічні групи, нації, суспільства) і виконують функції соціальної орієнтації, забезпечення згуртованості та єдності людської спільноти та права на самовизначення особистості.

Соціальна культура – це діяльність (індивідів, соціальних груп, організацій, суспільств) у різних сферах буття та свідомості, це особливий людський спосіб перетворення природних ресурсів і можливостей, це єдність об'єктивації (виробництва) та розоб'єктивації (споживання) – створення традицій, норм, цінностей, ідей і напрацювань, збереження, передача і трансформація їх у внутрішні якості особистості.

«Суспільство» і «культура» розчиняються одне в одному, оскільки в будь-якому соціальному явищі завжди присутні люди як носії соціальних ролей і культурних цінностей. Люди є основними «атомами» соціальних структур, відносин і культурних процесів. Виражаючи непереборну єдність навіть на рівні теоретичного аналізу, категорії «суспільство» і «культура» водночас позначають два полюси протилежних функцій і значень у рамках однієї системи [1]:

- соціум – це відчуження в рамках соціальної ролі від власної природи і від природи свого «національного світу»;

- культура розвивається в національному світі, сформованому мовою, традиціями та національною психологією.

Суть соціуму полягає в тому, щоб оприлюднити людину, надавши їй ряд ролей і необхідні технології для їх виконання. Природа культури полягає в тому, щоб сприяти формуванню всебічної духовної особистості, подоланню обмежень у людських ролях і суспільстві.

Людина може розглядатися як суб'єкт культурної діяльності, соціальна група чи спільнота, регіон, суспільство, людство в цілому. Кожен із цих рівнів можна охарактеризувати передусім у його контексті соціальні чи культурні питання (табл. 1.1) [6].

Таблиця 1.1

Відмінності соціального та культурологічного аспектів

соціальний аспект	культурологічний аспект
1. Особистість як носій соціальних ролей, відносин, дій, проблем.	1. Особистість як носій "культурних" якостей, суб'єкт культурного творчества.
2. Соціальна спільність (об'єднання, організація, рух), як соціальний інститут, суб'єкт соціальних отношений.	2. Соціальна спільність як сукупність індивідів, об'єднаних спільними цілями, цінностями, як суб'єкт саморозвитку культури.
3. Регіон як інституціональна і адміністративно-територіальна цілісність.	3. Регіон як сукупність соціально-культурних сил, груп, рухів, як носій культурного потенціалу (включаючи історико-культурний та етнокультурну своєрідність, ландшафтні особливості, традиції, перекази, пам'ятники історії і культури.
4. Суспільство як складна система функціонування і взаємодії різних соціальних інститутів.	4. Суспільство (нація) як носій духовної цілісності та історико культурної самобитності.
5. Людство як сукупність інституційно оформлених націй, народів, етносів.	5. Людство як сукупність національних культур.

Соціальна діяльність – це діяльність з метою, її зміст визначається роллю. Культурна діяльність – це діяльність, яка зосереджується на значенні та цінності. Беручи до уваги конвенціональність зазначених вище опозицій, їхню переважно теоретико-пізнавальну характеристику, спробуймо, з одного

боку, знайти спільне, що поєднує ці поняття-явища, з іншого боку, виявити їх поєднання. Відсутність автономності кожної категорії пояснюватиме функціонально-семантичний зв'язок цих категорій.

Орієнтиром у цьому випадку буде культура, а точніше її процесуальний рівень. Сам погляд на культуру як на процес створення, збереження, розвитку та передачі цінностей, норм, стилю життя, а також конкретизованих результатів культурної діяльності, перш за все, потребує використання сфери культурної діяльності «діяльність». По-друге, актуалізує та уточнює категорію «суспільство», оскільки культура як «живий» процес у діяльності різних соціальних суб'єктів, відокремлена від них, культура «відтворює стрічку» в різноманітних тематичних формах, лише фіксує цінності, традиції, обряди та традиції попередніх історичних епох, не перетворюючи їх на реальність сучасного культурного процесу.

На кожному рівні розвиток і діяльність суб'єкта відбувається за своїми правилами. Однак їх автономність відносна: моделі на різних рівнях взаємодіють і доповнюють одна одну. Суб'єкт більш складної організації «усуває» специфіку попереднього рівня, що стає елементом формування нової системи. Так, наприклад, індивідуальні відмінності ігноруються при аналізі соціокультурних і етнокультурних груп і спільнот, загальних регіонів і культурної освіти. Типовість і специфіка національних і соціальних спільнот, а також територіальна індивідуальність «пригнічені» в національній культурі, яка включає ці елементи, але по суті є освітою. Надіндивід (і наднація) живе за своєю свідомістю і не можна зводити до правил функціонування компонентів, індивідів, народів і регіонів. З іншого боку, зміна якості елементів на одному з рівнів вплине на стан усієї «соціокультурної» системи.

На перетині суспільства і культури народжується новий зміст і нова якість, які не містяться в кожному з цих понять – явища, що розглядаються окремо одне від одного. Культура в соціальному контексті розуміється не тільки як об'єктивність того, що «історично зафіксовано», але й як

суб'єктивність того, що реально сприймається, переживається і реалізується на практиці, тобто як особиста реальність [7].

Цілісність і єдність суб'єктів як суб'єктів культури (тобто суб'єктів соціокультурної діяльності) гарантується не стільки їх інституціями, скільки наявністю базової цінності (об'єкта ідентичності), яка допомагає підтримувати стабільність спільноти як системної формування, також через напругу енергетичного поля, що виникає внаслідок протиставлення одного певного суб'єкта (соціокультурної чи етнічної групи, нації, суспільства) з різними цінностями, нормами, ідеалами відповідно до рівня їх системи відліку (тобто міри їхнє значення, суб'єктивно сприйнята цінність) і дозволяє сприймати відмінності, відмінності та унікальну ідентичність «моєї» спільноти в її культурному вимірі.

Поляризація «іншого Я» завжди породжує особливу енергетичну напругу, яка згуртовує спільноту «ми» і водночас формує соціально-психологічну опозицію, опозицію ідеям, цінностям, чіємусь стилю життя. Аналіз категорії соціокультурної діяльності з точки зору значної взаємодоповнюваності її компонентів розкриває нові можливості застосування та теоретичного осмислення цього поняття та допомагає чіткіше визначити її межі. З одного боку, культурні норми і цінності, які суб'єкти культури відтворюють, зберігають і модифікують, визначають сенс існування суспільства [12].

З іншого боку, соціальність не просто фіксує носія – суб'єкта культурної діяльності, але й надає явищам культури змістовне визначення. З одного боку, соціальний суб'єкт, як носій культури, завжди обмежений у часі (на відміну від культури, його «тіло» простягається в нескінченність минулого і включає багатоваріантне майбутнє); по-друге, суспільство надає культурі унікальний характер у просторі, тут і зараз. Культура у своїй реальності завжди передбачає наявність цілком конкретного суб'єкта, який зберігає традиції, традиції, норми, розвивається і розвивається лише в її межах.

У межах культурної парадигми такий підхід сильно обмежує можливості та простір для соціально-педагогічної регуляції. Системно конструюючи об'єкт соціокультурного проектування (що, як уже зазначалося, є спільним для прикладної культурології та соціальної педагогіки), ми вводим в нього рівні, на яких раніше не розглядалися предмет дослідження та регулювання, щоб знати: розвиваються регіон як сукупність сил, груп, соціокультурних рухів і національна культура як феномен, що характеризується суб'єктивними ознаками, цілісністю, системами та автоматичними механізмами.

Предметна область, що підлягає вивченню і регулюванню в рамках культурологічного підходу, включає закономірності, механізми і умови оптимізації культурних процесів на зазначених вище рівнях – загальнонаціональному (в рамках державної культурної політики); регіональному (в діяльності територіальних органів управління культурою і закладів культури і дозвілля); на рівні соціально-культурної спільності (у формі безпосереднього керівництва процесами становлення і розвитку самодіяльних груп, об'єднань, клубів, асоціацій, рухів).

Тут ми підходимо до другого аспекту змісту соціокультурної діяльності – як способу виконання певних професійних функцій, тобто професійної діяльності, що має конкретні цілі і пов'язана з вирішенням певних завдань (насамперед культурологічних, соціально-педагогічних). Ця діяльність може бути як об'єктом аналізу (з точки зору її значення, цілей, функцій), так і предметом для практичного оволодіння – у вигляді оволодіння різними культурними і соціальними технологіями (наприклад: режисура масових програм і вистав), оволодіння сценаріями, технологією побудови та реалізації соціокультурних програм, соціально-педагогічними іграми, технікою ведення переговорів та медіації, маркетингової та управлінської діяльності в соціокультурній сфері тощо).

Реалізація соціальної політики в будь-якому суспільстві відбувається через систему соціальних інститутів, фінансово-правових механізмів і певний

рівень управлінського впливу. У загальному вигляді перераховані вище являють собою певний соціальний сектор суспільства і сукупність галузей соціального комплексу. Тому більш чітка постановка питання про методи реалізації соціальної політики в Україні потребує відповіді на питання про сутність, основні характеристики та способи функціонування соціальної сфери в суспільстві.

Державне управління соціальною сферою здійснюється всіма гілками влади. На цьому етапі реалізація соціальної політики здійснюється на державному, регіональному та місцевому рівнях. Відповідно до чинного законодавства повноваження щодо реалізації соціальної політики розподіляються між державним урядом і місцевими органами влади.

До повноважень державних органів належать [33]:

- прийняття законодавчих актів, що регулюють загальні процеси соціальної політики в Україні;
- встановлення єдиної системи державних мінімальних соціальних стандартів;
- розробка та реалізація державних цільових програм;
- утворення позабюджетного фонду державного соціального страхування;
- фінансування державної соціальної інфраструктури.

На загальнодержавному (національному) рівні задаються стратегічні орієнтири соціальної політики держави.

До повноважень регіональних і місцевих органів влади відносяться:

- розробляти та реалізовувати регіональні соціальні програми;
- шукати можливості підвищення мінімальних соціальних стандартів у регіоні;
- забезпечувати заклади соціальної інфраструктури місцевого самоврядування;
- розробляти нормативи та організовувати адресну соціальну допомогу населенню;

- здійснювати перевірку потреб та здійснення соціальної допомоги незахищеним верствам населення.

Розподіл повноважень свідчить про те, що на державному рівні визначені стратегічні орієнтири соціальної політики держави, а на регіональному та місцевому рівнях гарантується конкретна реалізація функціонує 80% соціальної інфраструктури та реалізує соціальну політику. послуги для людей. Загалом сучасний період характеризується процесами децентралізації управління соціальною сферою, передачі дедалі більших повноважень регіональним та місцевим органам влади щодо реалізації соціальної політики.

Рівні соціальної діагностики можна виділити залежно від завдань, які вирішуються, а також організаційно-управлінської структури держави.

Загальносоціальний рівень соціальної діагностики передбачає вивчення стану всього суспільства або його основних соціально-демографічних груп. У цій сфері беруть участь державні та недержавні незалежні академічні та прикладні науково-дослідні інститути: інститути, заклади, наукові центри.

На сучасному етапі розвитку українського суспільства реформи, запроваджені останніми роками в усіх сферах суспільного життя, не призвели ні до позитивних змін тривалого системного характеру, ні до глибоких змін у соціальній структурі суспільства і в суспільній свідомості. Руйнування старої системи соціального забезпечення під час процесу економічних реформ не було належним чином замінено.

Об'єктивна діагностика соціального стану українського суспільства виявляє основні соціальні ризики – бідність, майнова роз'єднаність людей, відчуженість великої кількості громадян від суспільного життя, звуження доступу до освіти, охорони здоров'я та культури – досягли значних рівнів співвідношення. це може становити реальну загрозу національній безпеці держави. Майже за всіма найважливішими соціальними показниками глобального цивілізаційного розвитку Україна продовжує перебувати на межі небезпеки [41].

Об'єктивними характеристиками регіону та створеними там умовами можна також вважати відносно спрямоване посилення соціалізації, яке багато в чому залежить від соціально-економічної політики уряду місцевих прав. Вплив на відносно спрямований загальнорегіональний процес соціалізації свідчить про те, що принаймні законодавча та виконавча гілки влади свідомо вирішують певні завдання.

1. Проаналізувати сучасний стан регіону, а також середньо- та довгострокові економічні, соціально-культурні перспективи регіону, види виробничої діяльності, основні поточні та перспективні інвестиційні проекти; оцінити динаміку ринку праці та масштаби споживання різних послуг.

2. Проаналізувати поточний стан галузей і сфер життя в регіоні, які впливають на соціалізацію, охорону здоров'я, захист прав, соціальний і культурний захист людей, на основі чого побудувати програми розвитку, які взаємодіють між собою.

3. Провести діагностику систем управління на території та застосувати заходи щодо їх удосконалення.

Вплив регіону на соціалізацію – виховання – відносний соціальний контроль – здійснюється відповідно до політики, яку проводить регіональна влада в цій сфері. Регіональна політика у сфері освіти включає, з одного боку, адаптацію та відповідність принципу культурної відповідності державної політики у цій сфері регіональним умовам. З іншого боку, це передбачає розробку нормативних документів, виділення ресурсів, участь різних державних і громадських інституцій, підтримку освітніх ініціатив, що, загалом, створить необхідні умови для розвитку та духовного вдосконалення спрямованості і цінності. підростаючого покоління відповідно до людських інтересів та потреб регіональної громади.

Аналіз ситуації в територіальній громаді здійснюється з метою виявлення соціальних проблем, які є конфліктами між тим, що є і тим, що має бути або бажаним, що спричиняє напругу в громаді. Залежно від того, хто проводить цей аналіз, ініціативна група, що складається з представників

громади, експертів у соціальній сфері чи незалежних експертів на замовлення органів місцевого самоврядування, ні Кількість соціальних проблем може бути від однієї до багатьох, тому потреба виявлення проблем, які потребують вирішення, є актуальним для членів громади [44].

Це відкриває можливість безпосередньо до процесу проектування, а саме до розробки концепції соціального проекту – основні терміни представлені в певній системі кінцевого набору цілей проекту та можливих шляхів їх досягнення. Як правило, концепція проекту демонструє його актуальність, цілі та завдання, зміст можливих заходів, правові, економічні та організаційні основи проекту, довгострокові очікування результатів.

Таким чином, на перетині суспільства і культури народжується новий зміст і нова якість, які не містяться в кожному з цих понять – явища, що розглядаються окремо одне від одного. Культура в соціальному контексті розуміється не тільки як об'єктивність того, що «історично зафіксовано», але й як суб'єктивність того, що реально сприймається, переживається і реалізується на практиці, тобто як особиста реальність.

1.3. Культура як область проектної діяльності

Технологія розробки проектів, соціально-культурних програм передбачає попереднє визначення проектних меж – так само, як і при будівництві каналу, його межі є водночас умовою його розвитку, його існування.

У феноменологічних проявах культура не має чітких меж у просторі та часі. Тому почнемо із загального визначення поняття культури, щоб потім виокремити ту частину, яку можна і потрібно вважати об'єктом проектування.

У літературі існує багато визначень культури – як стверджувальних наукова строгість, так і розпливчастих, образних визначень (наприклад, культура господарювання, виробництва, сільського господарства, культура сорому, культура провини, совісті, успіху і комфорту, жіноча культура тощо).

Якщо звернутися до первісного значення цього слова, то воно визначає спосіб, «культурний», «розвиваючий», «виховний» процес людської природи, і водночас є результатом цього процесу, конкретизованого в продукти матеріального і духовного виробництва, в системі норм, цінностей і взаємин людей із собою, з іншими, з природою, суспільством і людьми, на рівні особистісного вдосконалення розвиває творчі сили і здібності людини.

Інакше кажучи, культура – це фізичне й духовне середовище, створене людьми, засіб перетворення її ресурсів і здібностей, умова розвитку індивідуальної творчості й гуманізації суспільства. Таке визначення культури включає переважно процесуальний і продуктивний компоненти позаприродного існування людини [14].

Природа культури уточнює її розуміння як специфічної форми ідеального зосередження духовної енергії людей і людства, особливої якісної «міри» всіх сфер життєдіяльності людини, як сукупності методів «проектування» і контролю результатів і перетворювати природу, суспільства і самих людей. Проектування як ключову характеристику культури можна вивести з її різних рівнів і функціональних «зрізів»: процедури (інституційні та позаінституційні), предметні результати, нормативні значення. Розглянемо межі та частини культури в контексті завдання на проектування.

1. Культура як процес (і якість) людської діяльності. На цьому рівні культура виступає у формах індивідуальної та суспільної діяльності – у діяльності окремих індивідів, соціальних груп, організацій, суспільства в цілому в інших сферах буття та свідомості спільно. Ця діяльність включає виробництво (або створення) цінностей, традицій, норм, ідей, їх розвиток (або споживання), їх зберігання, захист і поширення. Він реалізується як в інституційній, так і в позаінституційній формах. Суть культурної діяльності полягає в характері «вдосконалення» кожної складової людського існування. У процесі культурної діяльності людина прагне досягти закінченої якості всього, що стає предметом її споглядання, переживання, думки, спілкування

чи поведінки. У цьому сенсі можна говорити про культуру виробництва, культуру господарювання, планування території, культуру міжособистісних стосунків тощо.

Вищою формою культурної діяльності є мистецтво (зокрема традиційне народне мистецтво), яке задає зразок і «стандарт» всій культурній діяльності. Тому ця категорія використовується як для позначення конкретної сфери духовного виробництва (вищої, досконалої і в цьому сенсі найбільш «культурної»), так і для позначення якості культурної діяльності – хімічний, «технічний» підхід до ідеального: мистецтво риторики, мистецтво спілкування, мистецтво кохання, мистецтво демократії, свободи тощо [9].

Особливістю культури як процесу людської діяльності є те, що вона не відповідає за багато чого з того, що і як [8]. У зв'язку з цим слід зазначити, що процес культурної діяльності, характеризуючись насамперед своїми технологічними якостями, може бути байдужим до своїх результатів.

До вищої культури можна довести технологію обману (мистецтво обману), знищення людини (наприклад, східні прийоми в руках злочинців). Навіть саме мистецтво, зайняте питанням як, вважає форму самоціллю і стає байдужим до її змісту (мистецтво для мистецтва). Ця тенденція стала очевидною у ХХ столітті, показуючи нам переорієнтацію всієї продуктивної діяльності суспільства з питання «що» на питання «як». Результатом і свідченням цього перенаголошення можна вважати появу авангардних і формалістичних течій у мистецтві (кубізму, футуризму, абстракції, експресіонізму та ін.). Тому змістовна сторона культурної діяльності визначається іншими рівнями (частинами) культури, і насамперед її духовно-моральною основою.

Те, як культура розвивається, є повною єдністю, залежним і взаємозалежним існуванням між формальними та неформальними шарами (потоканами), взаємодіями та взаємодоповненнями, які мають своє значення. Тому, розглядаючи культуру як процес, необхідно виділити в цьому явищі

два відносно самостійних шари, що виконують специфічні функції в загальній динаміці культурної системи: інституційні та позаінституційні. Перший виражається культурними цінностями і нормами, які охороняються системою соціальних інститутів і державною ідеологією. Позаінституційна культура діє в багатьох різних видах і формах соціальної діяльності (товариствах, клубах, асоціаціях, рухах тощо) [9].

Природний і вільний розвиток позаінституційних культурних шарів (насамперед, рух за незалежність у всіх формах і варіаціях, право на культурне самовизначення індивідів і соціальних груп) – це основні умови саморегуляції і автономії, визначення та розвиток культури в цілому. Історичний досвід показує, що авторитарні та тоталітарні моделі культури, беззаперечно, демонстрували тенденцію до стагнації, регресу та перетворення культури на одну з частин тоталітарної держави.

Різноманітність позаінституційних шарів соціокультурного життя виражається у вигляді безлічі організованих і життєдіяльних форм самодіяльності громадян, гарантованих гарантованим законом правом на свободу створення будь-якої організаційної структури «за течією» (клуби за інтересами, асоціації, фронти, партії, рухи, організації тощо), незалежно від їх ідейного спрямування.

Це право є надзвичайно важливим не лише для особистого самовизначення та розвитку, а й для долі цілих культур, які мають необмежений потенціал і в кожному початковому стані містять багато варіантів свого майбутнього (різноманітність поглядів, думок), спосіб життя, стиль життя тощо), представлений у найменш інституціоналізованому вигляді – у вигляді самодіяльного руху [11].

Тому для всебічного розвитку культури всі «субкультурні» утворення, тією чи іншою мірою узгоджені з офіційною ідеологічною та культурною системою цінностей, повинні мати рівні умови для вільного розвитку, інакше культура розпадеться (по вертикалі і горизонталі) на ряд незалежних і невзаємодіючих, навіть суперечливих, субкультур. Механізми та заходи

стримування офіційної та національної культури, стандартизація та регламентація, придушення та запобігання суспільним ініціативам, що породжують екстремізм, протидію антигромадській поведінці, переорієнтацію суспільної діяльності в контркультурне, асоціальне, іноді нелегальне русло (алкоголізм, наркоманія). , нетрадиційний спосіб життя, злочинність і т. п.), що призвело врешті-решт до загальнокультурної кризи.

Діалог долає вузькість і однобічність кожної з цих точок зору окремо. Лише тоді, коли культура органічно включає різні рівноправні позиції, вона стає особистою людською діяльністю, простором пошуку сенсу життя і самоусвідомлення особистості, людини, способом культивування людини всередині людини. На межі двох світів: формальна (інституційна) та неформальна (неінституційна або «альтернативна», «паралельна», «друга», «інша») культура розкриває нові можливості та перспективи розвитку культурного життя [12].

А це означає, що головною умовою саморозвитку культури є змістовний діалог між її інституційним та позаінституційним шарами, їх функціональна та змістовна взаємодоповнюваність, яка допомагає «усувати» обмеженість і неавтономність кожного шару, підтримуючи баланс між мінливістю і стабільністю всієї культури. Існуючи ізольовано або конфліктуючи одна з одною, кожна з цих культур схильна до стагнації та занепаду – одна через консерватизм цінностей та інститутів, переважання консерваційного вектора, інша – через нерозуміння традиції, основні культурні цінності, норми та технології.

Функціонально-змістовна взаємодоповнюваність різних рівнів і компонентів культури стає можливою за рівних соціально-правових умов, а також за наявності інфраструктурних ресурсів культури для всіх суб'єктів соціально-культурного життя. Це регулювання має здійснюватися у формі конкурсного відбору та фінансування програм, які пропонують як державні установи, так і інші структури (громадські об'єднання, асоціації тощо), юридичні та фізичні особи.

У контексті питань соціокультурного проектування культура на процесуальному рівні буде розглядатися як система цінностей і певна якість діяльності людини в сферах соціальної практики і свідомості.

Аналіз цього культурного зрізу дозволяє дійти до вирішення двох основних проблем [13]:

а) визначити пріоритетні напрями проектної діяльності (і відповідні види соціокультурної діяльності індивідів, груп, соціальних організацій у сфери культури, мистецтва, екології, політики, духовності та етики);

б) визначити соціальну основу проектних рішень, тобто пріоритетні категорії та соціальні групи населення, які можна вважати реальними чи потенційними цілями проекту.

Проектні рішення на цьому рівні аналізу культурних феноменів припускають [13]:

- пошук оптимальних механізмів регулювання соціокультурних процесів на рівні особистості, соціальних груп, національних і регіональних культурних спільнот, суспільства в цілому;

- створюють оптимальні умови для формування та розвитку різноманітних культурних утворень (груп, об'єднань, клубів, асоціацій, незалежних рухів);

- розробити методологічні основи державної культурної політики;

- підтримка пріоритетних напрямів і видів суспільно та особистісно значущої культурної діяльності, що сприяє культурно-мистецькому, духовно-етичному, історико-екологічному розвитку особистості, створенню духовно насиченого «культурного простору» як природного середовища становлення та розвитку людини.

2. Матеріальний рівень культури дозволяє розглядати її як сукупність предметів (продуктів) культурної діяльності – матеріального забезпечення і вираження духовної сутності – цінностей, ідей, ікони тощо. Продуктом культурної діяльності є об'єктивне вираження (бачення) ідеалу, процес

конкретизації прагнення людини до досконалості та його «фіксований» результат.

Закоріненість у розмаїтті предметів світу є найважливішою умовою особистісного зростання, розвитку та вдосконалення позитивної природи людини. Справа в тому, що предмет культури не тільки фіксує уявлення людини про ідеальну форму, а й несе в собі «сліди» технології, яка його реалізувала. Культурна значущість предметного світу полягає в тому, що люди активно розумово і практично звільняють предмет культури, вбирають уявлення про ідеальну форму та оволодівають методами її досягнення. Це присвоєння не завжди супроводжується відповідними теоретичними роздумами, але воно позитивно впливає на розвиток позитивного характеру людини, підсилює її творчий і практичний характер.

Особливе місце в матеріальному світі культури займають результати художньої творчості, що виражають і об'єктивують ідеальний характер людської діяльності як культурної діяльності. Цей світ має великий вплив на природу людини. Оптимальне становлення та розвиток особистості можливе лише за наявності у людини необхідного мінімуму «культурної об'єктивності», особливо на ранніх етапах онтологічного розвитку [11].

У контексті соціокультурного проектування визначається рівень дисциплінарної культури під час розробки та реалізації програм, пов'язаних з:

- організацією музейної справи (реставрація, будівництво, музеєфікація пам'яток історико-культурного значення);
- з розвитком краєзнавчої діяльності, в тому числі з обліком джерел, що знаходяться під загрозою втрати (зокрема особистих документів, сувенірів, мікропам'яток), забезпеченням збереження культури та історії ландшафту, передачею знань майбутнім поколінням;
- зберігати історико-культурні реліквії (досліджувати, збирати, документувати, вивчати, відновлювати та зберігати культурно-творчі продукти).

Однак існують методологічні та технологічні питання в цій області проєктування, які досі не мають чіткого вирішення. Перша проблема стосується використання культурних об'єктів і виникає як протиріччя між об'єктивною та ідеальною природою культурних явищ (частково проявляється у виборі пріоритетів). для реставрації культурних об'єктів або їх збереження з максимальною автентичністю). Як відомо, кожній домінуючій цінності відповідають свої інститути: пагоди – заклади духовної культури та духовного обслуговування; палац – чиясь резиденція (хоч і парадна); театр – світський культурний заклад і громадська будівля; музей - історична пам'ять соціальної групи тощо [13].

Друга проблема виникає із суперечливості системи «культурний об'єкт – експонат». Експонат – це лише «знак» культурного об'єкта, який раніше існував прямо та безпосередньо в культурі, це об'єкт, взятий із потоку часу, із сфери розуму та поміщений у вічне теперішнє, об'єкт, перетворений на інформацію. позбавлена функцій, які виконувала в рамках людського життя.

Одним із шляхів подолання цього протиріччя може бути персоніфікація – виставка, подія, середовище, яке концентрує значення події, надаючи великого значення та повноти її переживанням, перетворюючи середовище на місце та момент експозиції до цінність культури. Це особливо важливо враховувати при розробці програм розвитку туризму та музеєфікації пам'яток історії та культури.

Однак об'єктивний світ культури не забезпечує мінімального культурного контексту, необхідного і достатнього для розвитку людини. Крім того, простір цього світу значною мірою заповнений псевдокультурними формами (тобто фрагментарними, адаптованими та відтвореними зразками справжньої «високої» культури, які відіграють матеріальну роль у процесі первинної акультурації) і навіть контркультурою. Немає сумніву, що в культурній динаміці загалом ці форми можуть відігравати позитивну роль, забезпечуючи саморозвиток культурних процесів, однак у контексті культурного становлення індивіда «обмеження»

його існування виключно через буття світу стає межею особистісного розвитку людини.

Немає сумніву, що в культурній динаміці загалом ці форми можуть відігравати позитивну роль, забезпечуючи саморозвиток культурних процесів, однак у контексті культурного становлення індивіда «обмеження» його існування виключно через мета світу стає межею особистісного розвитку людини [14].

Другий тип культури орієнтований на сьогодні і завтра. Вони вносять напругу і нестабільність у соціальне життя. Самовизначення індивідів і соціальних груп досягається шляхом самозречення, протиставлення своїм предкам. Тут особистість не захищена, почувається самотньою, «окремою» від цілого, від загального.

Це крайні типи культурних систем. Насправді в кожній культурі існують процеси збереження та зміни, але на різних рівнях вираження. Крім того, збереження майже завжди має пріоритет над змінами. Оптимальним рішенням розвитку культури є гармонійне поєднання цих тенденцій, їх взаємодоповнюваність відповідно до особливостей національної культури.

Отже, закоріненість у розмаїтті предметів світу є найважливішою умовою особистісного зростання, розвитку та вдосконалення позитивної природи людини. Справа в тому, що предмет культури не тільки фіксує уявлення людини про ідеальну форму, а й несе в собі «сліди» технології, яка його реалізувала. Культурна значущість предметного світу полягає в тому, що люди активно розумово і практично звільняють предмет культури, вибирають уявлення про ідеальну форму та оволодівають методами її досягнення.

РОЗДІЛ 2

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ПРОЄКТУВАННЯ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

2.1. Характеристика пріоритетних напрямів соціокультурного проєктування

Сьогодні галузь культури України потребує модернізації та впровадження інновацій. Інновації у сфері культури – це нові форми культурної діяльності, комунікації та управління культурними процесами, спрямовані на розуміння та використання історичного досвіду та сучасних практик людства. Загалом інноваційна діяльність у сфері культури спрямована на створення нових культурних продуктів, форм організації культурних процесів і творчих технологій для задоволення культурних потреб сучасної людини та забезпечення соціально-економічного розвитку.

Нині проєктування як технологія ефективного управління культурними процесами визначається активізацією соціальних функцій культури. Соціокультурне проєктування – це специфічна технологія, яка включає конструктивно-творчу діяльність, яка включає аналіз соціокультурних проблем, виявлення факторів їх виникнення, розробку цілей і завдань, а також розробку шляхів і засобів досягнення поставлених цілей [3].

Сьогодні пріоритетною сферою соціально-культурного проєктування залишається планування територій. Розробка регіональних соціокультурних програм і проєктів є досить складним процесом, який базується на вивченні специфіки та особливостей регіону та потребує аналізу потенціалу та ресурсів культурного середовища, соціокультуралізації конкретної території, виявлення специфічних проблем певну територію. Ці проблеми включають [14]:

- питання опанування предмета, культурно-мистецьких цінностей, організації художнього життя та розвитку особистості;

- збереження та популяризація історико-культурної спадщини регіону;
- проблема духовно-культурного розвитку особистості тощо.

Так, з 2015 по 2020 рік у Житомирі було розроблено вісім проєктів, які визначили основні тенденції формування та розвитку сучасної інфраструктури у сфері культури та мистецтва, збереження національних культурних надбань, народних традицій та обрядів та подальших інновацій. форма та спосіб проведення заходу, а саме [15]:

- організація свят, культурно-масових заходів на території держави та міста, організаційно-масових заходів;
- супровід зйомок;
- збереження та використання культурної спадщини;
- розвиток культурно-розважального парку ім. Ю. Гагаріна;
- розвивати туристично-екскурсійне обслуговування;
- відновлювати, зберігати та розвивати народні промисли;
- впровадження енергозберігаючих технологій у закладах культури.

Реалізація цих проєктів певною мірою сприяла творчому розвитку особистості, розкриттю її здібностей, задоволенню духовних та естетичних потреб, збереженню загальнолюдської творчості, популяризації та поширенню національних звичаїв та обрядів, створенню умов для розвитку туристичної сфери міста. і території [15].

Водночас на регіональному рівні можна виявити органічний зв'язок між соціокультурним проєктуванням і культурною політикою, оскільки соціокультурне планування виступає інструментом реалізації політики культури, формуючи цілі соціокультурного розвитку. регіональний розвиток тощо.

Іншими словами, соціокультурне проєктування виконує функцію реалізації культурної політики. Сьогодні важливим завданням сучасної культурної політики є співвідношення локальних культурних процесів із глобальним культурним контекстом. Тому розробку та управління місцевими культурними подіями необхідно порівнювати з проблемами та викликами на

міжнародному рівні, а також з концепціями організації та управління процесами. Культура має бути інтегрована з глобальними стратегіями та програмами. Наприклад, Харківський обласний організаційно-методичний центр культури і мистецтва, створений з метою створення унікального культурно-мистецького та інформаційного простору Харківщини, спрямовує діяльність у цьому напрямку.

У Харківському обласному центрі методики та організації культури і мистецтва працює відділ інноваційних культурних проєктів та міжнародного співробітництва, завданням якого є [16]:

- відслідковувати та вивчати всеукраїнський та міжнародний досвід впровадження інноваційних технологій у сфері культури та міжнародного культурного співробітництва, розробляти пропозиції щодо його використання на базі Центру та клубних об'єктів Харківської області;

- організація діяльності з розвитку інноваційних проєктів у сфері культури в Харківській області;

- розвивати проєкти міжнародного культурного співробітництва Центру та мережі клубних організацій області;

- проводити дослідження з питань, що належать до повноважень кафедри;

- впровадження та розвиток нових форм, методів і технологій культурно-видовищної діяльності;

- налагоджувати зв'язки з міжнародними та іноземними культурними організаціями, національними організаціями та об'єднаннями міста Харкова та області для реалізації спільних соціально-культурних та мистецьких проєктів Центру та на території Харківської області.

Проте на сучасному етапі одним із головних завдань держави є створення умов для розвитку культури інновацій. Одним із прикладів запровадження інновацій у сфері культури є приєднання України до програми фінансування ЄС «Креативна Європа». Відповідну угоду було підписано в листопаді 2015 року, а 3 лютого 2016 року Верховна Рада

України ухвалила закон «Про ратифікацію Угоди між Урядом України та Європейською Комісією про участь України в програмі «Креативна Європа»: програми Європейського Союзу у сфері культури та креативності, а також про співпрацю між Україною та Європейським Союзом у підпрограмі «Комунікація» програми «Креативна Європа» [33].

Це одна з найважливіших культурно-гуманітарних програм ЄС, яка дає Україні можливість розвивати національну культуру та креативні індустрії, а також співпрацю між культурними організаціями багатьох країн Європи, а також співпрацю в рамках цієї програми триватиме до 2020 року [12].

Голова Національного бюро програми ЄС «Креативна Європа» в Україні Ю. Федів зазначив, що кожен бажаючий може подати заявку на участь у цій програмі на конкурсній основі та отримати фінансування, зокрема, у 2017 році було відкрито декілька конкурсів, які мають терміни та умови подання заявок.

Наприклад, у сфері культури можна буде отримати кошти для створення спільної виробничої кооперації у сфері театру та музики, у сфері образотворчого мистецтва, а також для перекладу української літератури визнаною мовою. Підпрограма «Медіа» включає виробництво фільмів, виробництво відеоігор, телевізійні та медіа-проекти. Зараз в Україні підтримується лише чотири сектори, серед яких освітні проекти та фестивалі.

Кошти також можуть бути надані на проекти в рамках креативних індустрій, включаючи багато проектів, пов'язаних з культурою та містобудуванням, культурою та економікою, культурою та соціальним сектором. Наприклад, фінансування отримали чотири проекти, з яких два – у сфері охорони культурної спадщини, один – у сфері містобудування та ще один – у сфері культури. Одним із успішних проектів став проект, який представили співробітники «Музею Івана Гончара» разом із партнерами з Угорщини та Франції, пов'язані з етнологічно-фольклорною галуззю.

Проект передбачає створення веб-сайту та інтерактивної карти України із запозиченням автентичних українських пісень різних регіонів, які будуть

перекладені угорською, французькою та англійською мовами для популяризації української культури та музики за кордоном. А також проєкт львівської організації «МістоДія» у сфері урбаністики, який має на меті впорядковувати культурні простори в місті, певним чином інтегруючи публічні простори в культурне середовище. Наприклад, створення культурного центру на базі промислових зон, тобто реставрація будівель і надання їм нового значення, де художники можуть створювати яскраві мурали, організовувати виставки чи незалежні театральні художники на місцях, створювати документальний театр чи театр свідків. Або створювався курс інформатики з метою розробки відеоігор або запису відеокліпів. Тобто це місце, де молодь, активні люди чи артисти можуть з користю провести час для себе, не витрачаючи багато грошей [16].

Проте в нашій країні фінансова складова заважає реалізації цікавих та якісних ідей. Крім того, значно скоротилися додаткові фінансові ресурси для сфери культури в Україні. Наприклад, дані за результатами дослідження Центру розвитку корпоративної соціальної відповідальності, який провів опитування 20 великих українських компаній на тему «Майбутнє корпоративної соціальної відповідальності в період кризи», показують, що хоча компанії мають заявили про свій намір продовжувати інвестувати в розробку нових продуктів і послуг, удосконалення організаційних і робочих методів управління, бюджетування соціальних проєктів і філантропії скоротилося в середньому на 20-30%, а мистецтво і культура є одними з найбільш постраждалих секторів [18].

Водночас у більшості країн, якщо проєкт отримує міжнародне чи європейське фінансування, держава гарантує співфінансування, тобто якщо 60% фінансує «Креативна Європа», то 40% гарантує держава. Таких можливостей в Україні небагато, що знижує стимули оформляти субсидію, бо важко знайти 40% власного внеску. Однак треба враховувати, що цей внесок може надходити як від державних, так і від комерційних партнерів і навіть

від грантів інших організацій, а не європейських інституцій, зокрема посольств інших країн, американських організацій тощо [17].

Світовий досвід показує, що в умовах ринкової економіки галузь культури не може і не повинна залежати лише від державних фінансових ресурсів. Нині в більшості європейських країн завдяки скороченню бюджетних видатків на культуру створено розгалужену систему, спрямовану на залучення додаткових фінансових ресурсів у культурну сферу. Проте механізм залучення позабюджетного капіталу для розвитку культури в Україні є недостатньо розробленим, а бюджетна підтримка зосереджена переважно на державних та комунальних організаціях культури. Але необхідно підтримувати діяльність організацій культури різних форм власності, у тому числі державних і приватних, налаштовувати бюджетні установи на роботу в ринкових умовах [18].

Тому серед основних рекомендацій, які містяться в експертному висновку Ради Європи «Культурна політика України – оцінка міжнародних експертів», необхідно налагодити партнерство та співпрацю між культурою, бізнесом та громадськими структурами, що сприятиме залученню ширших можливостей і ресурсів для розвитку кожної галузі [18].

Крім того, особливої уваги потребує питання оптимізації та прозорості бюджетної підтримки організацій культури та проєктів державного значення. Пріоритетом цієї підтримки є збереження національних традицій та культурної самобутності, їх адаптація до сучасних форм культурних практик та забезпечення розвитку конкурентоспроможності культурних продуктів України. Водночас для повноцінної участі в європейських проєктах Україні потрібна ефективна культурна стратегія з використанням європейського досвіду впровадження інновацій, яка допоможе змінити маркетингову систему, старі підходи до управління галуззю та позбутися пострадянських стереотипів і пережитків [20].

Цьому сприяв ухвалений Верховною Радою 23 березня 2017 року Закон України «Про Культурний фонд України», який є бюджетною організацією,

що виконуватиме спеціальні функції сприяння розвитку культури та нації України. Діяльність Українського культурного фонду спрямовуватиметься та координуватиметься центральним органом виконавчої влади, що забезпечує розроблення та реалізує державну політику у сфері культури і мистецтва. Відповідно до плану, Український культурний фонд відповідатиме за відбір експертів, спонсорство та нагляд за реалізацією культурно-мистецьких проєктів, надання грантів та стипендій. Міністр культури Є. Нищук зазначив, що з 1 січня 2021 року запрацював Український культурний фонд і продовжує працювати до сьогодні, на фінансування якого потрібно 100 млн. грн. з державного бюджету України, у тому числі 84 млн. грн. треба виділити на культурно-мистецькі роботи [33].

На сучасному етапі соціокультурне проєктування сприяє модернізації культурного поля, адже проєктна діяльність – це інноваційно-креативна діяльність, спрямована на покращення соціокультурного середовища. У свою чергу, в умовах децентралізації сфери культури проєктна діяльність відіграє важливий фактор залучення необхідних ресурсів для сфери культури та сприяє підприємницькій діяльності організацій, установ та організацій культури, тобто проєктів як організації. та форма господарювання, яка сприятиме адаптації як традиційних, так і інноваційних культурних орієнтацій до нових економічних відносин.

Таким чином, сьогодні пріоритетною сферою соціально-культурного проєктування залишається планування територій. Розробка регіональних соціокультурних програм і проєктів є досить складним процесом, який базується на вивченні специфіки та особливостей регіону та потребує аналізу потенціалу та ресурсів культурного середовища, соціокультуралізації конкретної території, виявлення специфічних проблем певну територію.

2.2. Особливості реалізації проєкту соціально-культурної спрямованості

Етап реалізації соціального проєкту повністю залежить від того, наскільки успішно ми проведемо підготовчу роботу, тобто наскільки добре ми зможемо концептуалізувати проєкт, втілити цю концепцію в план, робочий план, фінанси та ресурси, а також оцінку життєздатності соціального проєкту. Виходячи з цього, ми готові презентувати суспільству свій проєкт і відстоювати його.

1. Захист проєкту. Зазвичай захист проєкту є особливим етапом у прийнятті управлінських рішень щодо реалізації проєкту, фінансового та іншого супроводу.

Щоб якісно захистити наш проєкт, нам потрібно не тільки підготувати контент і різні документи для презентації. Ми повинні бути готові відповісти на будь-яке запитання. Серед них найскладнішими будуть речення, які здаються найпростішими за мовою. Для підготовки до захисту проєкту можна скористатися схемою простих на перший погляд запитань, передбачених технологією так званого методу Р-М-Р (Результати-Методи-Ресурси):

1. Результати:

- Чого ми добиваємося, якими є наші цілі?
- Що ми намагаємося зробити?
- Яких результатів ми хочемо досягти?
- Яка пріоритетність результатів?
- Як буде виглядати «успіх»?

2. Методи:

- Як це слід зробити?
- Як нам цього досягти?
- Які існують альтернативні методи?
- Який найкращий з можливих?
- Яку систему наближення та оцінки ми використовуємо?

3. Ресурси:

- Які фахівці нам потрібні?
- Скільки потрібно людей?

- Яка вартість реалізації рішень?
- Скільки потрібно часу?
- Які додаткові ресурси знадобляться?

Цей тематичний перелік питань повністю відповідає тезаурусному підходу до соціального проектування. Якщо ми зможемо відповісти без додаткових пояснень про деталі проекту, то ми готові до етапу реалізації проекту.

У зв'язку з цим існує цікаве спостереження щодо співвідношення між етапами корпоративного проектування та реалізації проекту в різних школах менеджменту, як зазначено в статті. Японці витрачають значну частину свого часу від задуму проекту до узагальнення результатів реалізації проекту на попередні дослідження, створення концепцій, планів, підключення до ресурсів тощо. Не потрібно починати роботу самостійно [20].

Американці швидко виконали попередні етапи, але під час реалізації проекту часто стикалися з труднощами. В результаті японські проекти є економічнішими та вимагають менше працівників і відвідувачів. Загальний час на весь проект, від проектування до завершення, у японців виявився меншим, ніж у американців.

В українських проєктах передпроектна реалізація часто виконується в поспішному і формальному порядку, в якому етап розробки концепції часто не планується. Рішуче ставлення керівників проєктів до вирішення проблеми, а потім її вирішення. Така практика призводить до необдуманих фінансових і матеріальних витрат, деморалізуючи тих, хто часто змушений переробляти роботу. Багато проєктів ще не завершені.

2. Стратегія презентації проєкту. Окремим питанням є презентація проєкту, а спонсорство передбачає залучення спонсорів (благодійні проєкти) та органів державної влади та місцевого самоврядування (бюджетні проєкти). Підтримка тут багато в чому залежить від успішного встановлення особистого контакту. Оскільки це дуже важке завдання і несе значне

психологічне навантаження на претендента на капітал, він повинен взяти заходів захисту.

Перш за все, потрібно визначити, де саме потрібна підтримка у проєкті: надати необхідні довідкові матеріали та надати адекватну гарантію того, що заявка також є комерційно значущою (спонсор, орган має достатнє фінансування для підтримки проєкту – повністю або чітко визначеної частини проєкту або конкретних людей, зайнятих у проєкті; подібні проєкти з цього джерела підтримано; ділова репутація власника фонду та повага до нього в суспільстві – на прийнятному рівні) та особистісні якості (готовність до переговорів тощо). Організаційно необхідно зробити так, щоб до вирішення проблеми фінансування проєкту було залучено якомога менше випадкових людей: треба намітити найкоротший шлях для тих, хто безпосередньо приймає фінансові рішення, а це не завжди бос чи найбільший власник фінансових коштів [21].

Далі необхідно розробити деякі моделі включення та участі в розмові. Планувати всю розмову марно, завчена модель поведінки створить погане враження на партнера по переговорах, але важливо визначити, коли саме починається і закінчується розмова, це питання технологічного рівня. Вимовні фрази і поведінкові дії (як сісти, як встати і т. д.) – це залежить тільки від особи, яка претендує на отримання коштів, від його особистих якостей, з точки зору техніки, від продуманості цих фраз і дій, від їхню волю вони відмовляються використовувати, якщо є певна напруга, їхню волю відхиляють, якщо ситуація розвивається не за запланованим сценарієм.

Відпрацювання фраз, жестів, способів ведення розмови, як і всі, проводиться з близькими людьми – з сім'єю, друзями і т. д. Використання таких інструментів тримає розмову під контролем і дозволяє завершити її з чітким результатом (позитивний або негативний). Крім того, жебрак тим самим психологічно захищає себе від відмови, приниження, пропозиції неприйнятних умов та інших неприємних ситуацій [22].

Управління проектами можна здійснювати багатьма різними способами, в основному існує три структури управління: функціональне, матричне та проектне управління.

1. Функціональна структура управління. Особливістю функціональної структури управління є те, що проект інтегрується в існуючу роботу вже існуючої організації. Керівник такої організації безперервно керує функціональними відділами, як це було до початку нашого проекту. Для управління нашими проектами є затверджений координатор проектів.

Перевагою такої структури є те, що її не потрібно створювати спеціально для проекту. Фахівці з виробництва, бухгалтери, постачальники, водії та інші, необхідні для забезпечення роботи над проектом, залишаються на своїх постійних місцях. Новим елементом є лише служба управління проектами (координатор і, можливо, його помічник), але вона виконує і досить допоміжні функції, оскільки основні завдання управління належать посаді керівника організації.

Прогалини у функціональній структурі будуть виявлені, якщо проект виходить за межі нормального та типового. Організація може бути не в змозі одночасно виконувати звичайні рутинні завдання та задовольняти потреби проекту. Проект може стати більш організованим, що знову призведе до неефективного використання функціональної структури управління.

2. Матрична структура управління. У матричній структурі дві системи управління перетинаються. Функціональними відділами керує керівник організації, але в той же час горизонтальні зв'язки з відділами встановлює і керівник проекту. Кожен функціональний відділ має дві лінії прийняття управлінських рішень – в рамках загальної організації і в рамках проектної роботи.

Матричні структури використовуються в лікарнях, банках і державних організаціях. Матричну структуру часто використовують при постановці нової вистави в театрі. Під час постановки вистави режисер має можливість

самостійно вирішити багато організаційних та ресурсних питань з відповідними підрозділами театру.

3. Управління проєктами. При такій структурі керівник організації керує менеджерами проєктів і загальними функціями (облік, маркетинг, стратегічне планування, технічне обслуговування тощо). Керівник проєкту несе відповідальність за фінансування, планування, кадрове та матеріально-технічне забезпечення проєкту, проведення науково-дослідних і проєктно-конструкторських розробок, а також інші питання, що впливають із завдань проєкту та в межах проєкту встановленого бюджету. Така структура управління орієнтована на досягнення кінцевої мети проєкту, що є його основною перевагою. Проєкт є достатньо незалежним для того, щоб менеджери могли приймати управлінські рішення, і повністю захищений загальною спроможністю організації від некомпетентного прийняття рішень щодо рутинних питань [23].

Насправді жодна з перерахованих вище структур не використовується в чистому вигляді в складних проєктах. Це ідеальні типи організацій управління, які насправді повинні бути адаптовані до конкретних характеристик даного проєкту. У результаті виникли різноманітні корпорації (корпоративні організації). Управління фірмовим стилем дозволяє об'єднати структури з функціональним, матричним управлінням проєктами в єдиний проєкт, орієнтований на конкретну бізнес-ситуацію.

4. Консорціум. У мегапроєктах часто виникає необхідність у створенні консорціуму, що включає іноземних і міжнародних учасників.

Консорціум – це тимчасова угода між декількома промисловими компаніями для реалізації капіталомісткого промислового проєкту. Для реалізації проєкту компанії-засновники групи повинні об'єднати капітал, патенти та комерційні мережі, зберігаючи свою незалежність.

Для управління справами корпорації створюється апарат управління, зазвичай один з учасників відповідає за проведення фінансових розрахунків проєкту. У складі консорціуму також можуть створюватися спільні

підприємства для виробництва окремих видів продукції та послуг під брендом проєкту.

При реалізації соціального проєкту співробітники часто відчують тиск з усіх боків, їм доводиться приймати нестандартні рішення та ризикувати. До цього повинен бути готовий кожен працівник. Але на практиці все ще так не працює. В одних випадках виникає паніка, в інших – неправильно ведуться, по-третє, коли людям доводиться впроваджувати інновації, в голову не приходять нові ідеї.

У великих проєктах може бути розгорнута система консалтингу з кадрів. У цьому випадку консультант організовує процес вирішення професійних і особистих проблем і навчає працівника, як самостійно вирішувати ці проблемиб. Консультант дає рекомендації, а співробітники компанії їх фіксують. Але наскільки добре він розуміє консультанта? Наскільки добре консультант розумів природу конкретної проблеми? Чи зможе він досягти успіху, виконавши його рекомендації? Чи буде співробітник виконувати рекомендації або ігнорувати їх, вважаючи, що вони розуміють суть проблеми краще, ніж консультант? У соціальному плануванні, де немає більш-менш складних планів організації діяльності, відповідних умовам, використання консультантів з кадрів обмежено [24].

До реалізації проєкту були залучені люди з різною психологічною стійкістю. Зазвичай людина, яка найкраще підходить для роботи, стикається з великими психологічними труднощами. Щоб подолати ці труднощі, важливо навчити співробітників підвищувати їх психічну стійкість.

Наприклад, японські компанії використовують таку техніку: майбутні менеджери повинні рекламувати певні товари в громадському транспорті (японцям це дуже важко). Для нас дуже цікаві ці дивні форми підвищення психологічної стійкості, які використовуються на сесіях критики в японських компаніях: «Ця процедура досить незвичайна».

Ресурсна готовність проєкту та виконання проміжних і завершальних етапів реалізації підтверджені аудитом.

У технології управління проєктами люди часто виділяють три види контролю [23]:

1. Попередня перевірка. Ця перевірка проводиться перед початком фактичних робіт. Її метою є спочатку перевірити, наскільки проєкт забезпечений фізичними, технічними та фінансовими ресурсами, а також статус його робочої сили.

2. Поточний контроль. Оскільки проєкт планується реалізовувати поетапно, кожен етап має певні показники ефективності. Це дозволяє відстежувати хід роботи, не чекаючи фінального етапу реалізації проєкту. Індикатори, що підлягають контролю, описують придатність проєкту для ефективної реалізації з точки зору термінів, вартості, ресурсів і якості.

3. Підсумкова перевірка. Наприкінці роботи ставиться завдання дати комплексну оцінку досягнутого в ході реалізації всього проєкту. Для цього проводиться остаточна перевірка.

Контрольні засоби призначені для реєстрації статусу проєкту на попередньо позначених етапах, з одного боку, щоб переконатися, що справи просуваються, а не зупиняються, а з іншого боку, щоб прийняти коригуючі рішення (і вони майже завжди неминучі через зміни в зовнішнє середовище проєкту), по-друге, по-третє, це фіксувати проблеми, що виникають, які неможливо належним чином оцінити на етапі розробки проєкту та забезпечити своєчасне вирішення. Редагувати проєкти за результатами моніторингу. Кожен, хто реально реалізовував той чи інший проєкт, знає необхідність коригування проєкту під час його реалізації. Часто такі корективи вносяться терміново без необхідної підтримки і призводять до саботажу ретельно вибудованого початкового плану. При цьому адаптацію проєкту слід розуміти не як стихійне лихо, а як неодмінну умову успішної реалізації. У цьому контексті були створені механізми дослідження та моніторингу для підтримки проєкту з самого початку [20].

Моніторинг проєкту не є формою внутрішнього контролю, хоча він широко й успішно використовується для цих цілей. Її мета – зафіксувати

динамічні зміни проєкту та його середовища під впливом їх взаємодії. Навіть у короткострокових проєктах все ще можуть відбутися помітні зміни в існуючих умовах проєкту порівняно з початковими умовами. Для середньо- та довгострокових проєктів цього не уникнути.

Регулярні дослідження однорідних параметрів забезпечують динамічну характеристику проєкту та його контексту, який неможливо повністю передбачити на етапі розробки. Проєкти можуть створювати непередбачені ситуації під час реалізації, які стають зовнішніми факторами, пов'язаними з проєктом. Звичайно, тут може виникнути будь-яка несподівана небезпека для суспільства. Але в тій же мірі ми маємо право стверджувати, що проєкт може породжувати непередбачені позитивні процеси та явища, що призводять до розширення, розвитку, структурного ускладнення тощо.

Наприклад, у соціальному проєкті ЦГД та Проєкту «Схід-Захід» «Центр підтримки місцевих волонтерських ініціатив» було організовано моніторингове дослідження як щодо ходу проєкту, так і щодо питань території, де це було реалізовано. Особлива увага приділяється виявленню реальних соціокультурних потреб місцевої молоді та її бачення майбутнього міста. Також оцінюється готовність молоді брати участь у його розробці, пропонувати та реалізовувати власні проєкти для вирішення місцевих проблем.

Причина провалу проєктів частково пояснюється їх природою, а саме тим, що вони передбачають вирішення певних завдань в умовах обмежених ресурсів. Але, звісно, є причини суб'єктивного рівня – як недостатня готовність ініціаторів проєкту вести справу практично, так і недостатня готовність людей прийняти запропонований проєкт як «свій» і некорисний для суспільства.

Проте багато незавершених і нереалізованих соціальних, культурних, будівельних, інженерних та інших проєктів стали важливими елементами соціокультурного середовища, впливаючи на спрямованість їх діяльності.

Проект Володимира Євграфовича Татліна (1885-1953) «Вежа Ш Інтернешнл», завершений автором у 1919-1920 роках, так і не був реалізований. Але через десятиліття макет вежі став символом мистецтвознавства та проєктування 20-х років, а найбільші виставки «Москва-Париж», «Москва-Берлін» представили її як своєрідну центральну експозицію.

Історія знає чимало прикладів того, як соціальна інновація, призначена для певної мети, досягає з часом, коли змінюються навколишні умови, нової соціальної мети – абсолютно протилежної первісному наміру [27].

Задум «Книги рекордів Гіннеса» виник на початку 50-х років з побутового спостереження, що люди часто сперечаються про «най-най»: проте, що вище за все, хто сильніше за всіх, і т. Д. Ідея авторів полягала в тому, щоб зібрати різну інформацію про «най-най» по всьому світу і в усі часи. З цієї ідеї не витікали з'явилися незабаром безглузді і нерідко небезпечні конкурси, стимулом для учасників яких стало бажання потрапити в «Книгу рекордів Гіннеса». Фіксуючи, наприклад, рекорд по ковтанню мечів, «Книга ...» зазначає, що рекордсмен, який проковтнув 13 мечів більш ніж півметрової довжини кожен, отримав травму, До цього редколегія змушена була додати заяву: «Ніякі рекорди такого роду більш публікуватися не будуть».

По суті, діяльність соціального проєкту виявляється містком між різними рівнями реальності, між різними світами зі своїми етичними стандартами. Міст (або перехід) між такими рівнями, таким чином, виявляється засобом зміни синонімів, який передусє цій зміні і набуває складного співвідношення з нормами моралі.

Конституція України визначає, що найвищими соціальними цінностями в Україні визнаються людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, невід'ємні права та безпека особи (ст. 3). Права людини, свобода та їх гарантії визначають зміст і спрямованість соціальної діяльності держави. Держава

несе відповідальність перед народом за свою діяльність. Утвердження та забезпечення прав і свобод людини є першочерговим завданням держави.

Тому необхідність виділення коштів з державного та місцевих бюджетів на спонсорську підтримку культурно-соціальної діяльності є природною та обґрунтованою з точки зору розвитку держави. Це найважливіший напрям бюджетного фінансування порівняно з усіма іншими видатками бюджету.

До державних культурно-побутових видатків належать [33]:

Соціальний захист населення та соціальне забезпечення, освіта, наука, культура і зв'язок, охорона здоров'я, спорт, заходи у сфері молодіжної політики. Фінансування цих витрат відіграє важливу політичну та соціальну роль, створюючи в суспільстві відчуття «щастя та задоволення» або «розчарування» процесами, що відбуваються в країні. Водночас в умовах дефіциту бюджету соціально-культурна сфера є найбільш вразливою, оскільки більшість цих витрат фінансується за «профіцитним принципом», тобто в крайньому випадку, так само або за нормами і правилами дуже низькі стандарти.

Соціальна інфраструктура, включаючи установи, що підтримують і розвивають культуру, мистецтво, освіту, науку, охорону здоров'я та фізичну культуру, пенсії та різноманітні соціальні виплати, а також трудову політику, яка сьогодні вважається необхідною умовою для повноцінного функціонування системи. соціально-економічний лад. і тому вимагає багато уваги.

Розглянемо кошторисно-бюджетне фінансування проєктів соціальної спрямованості.

1. Витрати на соціальне забезпечення населення.

Світовий досвід показує, що перехід до ефективної ринкової економіки можливий лише в рамках більш загальних соціальних цінностей. З другої половини 20 століття соціальні видатки почали розглядатися не як неефективні витрати, а як інвестиції для поточної та майбутньої стабільності. У промислово розвинутих країнах витрати на соціальне забезпечення та

страхування з середини 1980-х років минулого століття досягли 14-15% ВВП. Водночас для скорочення бюджетних видатків держава часто співпрацює з приватними організаціями, залишаючи за собою частину фінансування та спільного управління.

В Україні прийнято ряд нормативно-правових документів, що регулюють відносини у сфері соціального захисту населення. Основні форми і методи соціального захисту населення визначаються Конституцією України, Основами України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування, іншими законами та актами Президента України. Тому Конституцією передбачено, що громадяни мають право на соціальний захист (ст. 46), що включає право на забезпечення цього права у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати роботи або втрати роботи. колонка, безробіття через перевищення обставин. їх контролю, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом. Це право гарантується державним загальнообов'язковим соціальним страхуванням за рахунок коштів громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджету та інших джерел соціального забезпечення, створенням мережі громадських, муніципальних і приватних організацій по догляду. людей з обмеженими можливостями [25].

Водночас більшість сфер соціального захисту та забезпечення громадян мають бути реформовані, зокрема шляхом приведення фінансових стандартів до європейських. Тому нечітка невизначеність та суперечливість нормативно-правових актів щодо фінансування заходів щодо зайнятості населення та соціального захисту безробітних обмежила надання підтримки. Необхідна фінансова підтримка з боку держави. Зокрема, необхідно вдосконалити надання допомоги по безробіттю, передусім довівши її розмір до рівня прожиткового мінімуму. На рівні правового регулювання потребують перегляду нормативи рівня підтримки сімей з дітьми при наданні державної підтримки.

Метою реформування загальнообов'язкового (державного) соціального страхування є створення фінансово стабільної системи, яка забезпечує

громадянам встановлені державою гарантії захисту від ризиків соціальної та професійної втрати доходів і здоров'я, а також більш ефективного використання страхові кошти. Основним заходом соціального захисту осіб з інвалідністю має бути реалізація їхнього права на економічну та соціальну захищеність та нормальний життєвий рівень шляхом грошової виплати та необхідного медичного обслуговування [27].

Слід підкреслити, що при фінансуванні заходів соціального захисту населення, особливо при визначенні заробітної плати та соціальних виплат, необхідно дотримуватись положень Конституції України та спеціальних законів, а також європейських стандартів, а також Кодекс соціального забезпечення та Європейська соціальна хартія.

Освіта створює основу для інтелектуального, культурного, духовного, соціально-економічного розвитку суспільства і держави. У промислово розвинутих країнах витрати на освіту на всіх рівнях у державному секторі зазвичай складають від 4,5 до 7% ВВП. У країнах, що розвиваються, витрати на освіту становлять від 2,5 до 7,5% ВВП і в середньому становлять нижчу частку ВВП, ніж у промислово розвинених країнах. Водночас у більшості країн державний сектор безпосередньо надає послуги в первинному та вторинному секторах у великих масштабах, оскільки цей показник часто перевищує 90% загальних витрат. Державний сектор впливає на попит на освітні послуги через такі фактори, як надання стипендій, грантів і субсидій студентам, через рішення щодо плати за навчання та через загальну структуру управління приватною освітою [28].

Фінансування навчальних закладів, державних установ і організацій, підприємств системи освіти здійснюється за рахунок коштів відповідного бюджету, коштів галузей народного господарства, підприємств і організацій, державних установ, а також додаткових фінансових ресурсів.

Відповідно до ст. 61 Закону України «Про освіту» передбачено державне асигнування на освіту в розмірі не менше 10% національного доходу, а також асигнування в іноземній валюті на основну діяльність. При

цьому фінансування навчальних і наукових закладів і установ здійснюється повністю або частково за рахунок бюджетних коштів, одержаних від здійснення або провадження заходів, передбачених нормативно-правовими актами, які не є прибутком і не вважаються прибутком. оподатковується.

Додатково заклади освіти як джерела фінансування можуть розглядати:

- кошти, одержані за навчання, підготовку, підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів відповідно до укладених договорів;
- плату за надання додаткових освітніх послуг;
- добровільні грошові внески, матеріальні цінності, одержані від підприємств, установ, організацій, окремих громадян;
- інші кошти.

За рахунок коштів Державного бюджету України фінансуються видатки на [33]:

а) загальну середню освіту, у тому числі спеціалізовані школи (в тому числі школи-інтернати), основані на державній формі власності, та загальноосвітні школи соціальної реабілітації;

б) професійно-технічну освіту (навчальні та інші заклади освіти, основані на державній формі власності);

в) вищі навчальні заклади, основані на державній формі власності;

г) післядипломну освіту;

г) позашкільні навчальні заклади та заходи з позашкільної роботи з дітьми згідно з переліком, затвердженим Кабінетом Міністрів України;

д) інші заклади та заходи в галузі освіти, що забезпечують виконання загальнодержавних функцій, згідно з переліком, затвердженим Кабінетом Міністрів України.

Міністерство освіти і науки України розробляє пропозиції щодо обсягів фінансування з державного бюджету на розвиток соціально-культурної, наукової сфери, навчальних закладів, установ та організацій за функціональним напрямом діяльності Міністерства. За погодженням з центральними органами державної влади визначає економічні та фінансові

норми і нормативи утримання державних навчальних закладів, організовує збір та аналіз статистичних даних, державної бухгалтерської звітності та відділів.

З державного бюджету фінансуватимуться лише наукові дослідження фундаментального, пошукового характеру або виконання важливих загальнодержавних наукових програм. Відповідно до Закону України «Про освіту» вони здійснюються на конкурсних засадах під час відбору найбільш наукових і ефективних досліджень у галузі техніки та передових технологій у пріоритетних галузях економіки громадянина [31].

Виконання науково-дослідних і прикладних розробок здійснюється в рамках комерційного договору та оплачується замовником. Виконання наукових досліджень покладається на групи науковців на контрактній основі. Дошкільна та старша освіта (школи, дитячі садки, спеціалізовані школи, ліцеї, гімназії, коледжі, вечірні школи (зміни)) фінансуються з місцевого бюджету. Навчальні заклади для громадян, які потребують соціальної допомоги та реабілітації, фінансуються за рахунок коштів міського та районного бюджетів.

Розвиток науки і техніки є визначальним фактором прогресу суспільства, підвищення добробуту його членів, їх духовного та інтелектуального розвитку. Це потребує першочергової державної підтримки розвитку науки як джерела економічного зростання та як невід'ємної складової національної культури та освіти, створення умов для реалізації її потенціалу, інтелекту громадян у сфері науки та науково-технічної діяльності, цілеспрямована політика щодо забезпечення використання досягнень вітчизняної та світової науки і техніки для задоволення суспільних потреб, соціальних, економічних, культурних та інших потреб.

Кошти виділяються на фундаментальні дослідження, прикладні дослідження та розробки; державні та федеральні науково-технічні програми; Державна премія України в галузі науки і техніки; фінансування наукових розробок з питань стандартизації, сертифікації та стандартизації, державних

закупівель; фінансування наукової частини загальнодержавних, міжгалузевих, галузевих програм тощо. У цій групі фінансуються науково-дослідні інститути, які здійснюють фундаментальні дослідження від імені держави, а також науково-дослідні організації господарського характеру, але здійснюють це на замовлення держави з оплатою з розподілених джерел.

Держава забезпечує бюджетне фінансування науково-технічної діяльності (крім видатків на оборону) у розмірі не менше 1,7% ВВП України. Фінансування фундаментальних і прикладних досліджень, сприяння науково-технічному прогресу національного значення, а також міжнародних науково-інформаційних зв'язків національного значення здійснюються безпосередньо з державного бюджету [30].

Складність законодавчого регулювання фінансування видатків на культуру та мистецтво полягає не лише в об'єктивних причинах, пов'язаних із загальною ситуацією в країні, а й у специфіці самої галузі культури. З одного боку, культура не може існувати без свободи творчості, а тому одним із найважливіших завдань правового регулювання сфери культури є забезпечення та забезпечення прав свободи творчості: свобода художньої творчості, свобода слова, свобода друку та ін. З іншого боку, в умовах класичного ринкового менеджменту значна частина організацій у сфері культури і мистецтва є не економічно вигідними, а суспільно необхідними.

Відповідно, суспільство (держава), зацікавлене в існуванні та розвитку культури, має створити правовий простір, у якому культура може існувати, але не приносити миттєвої економічної вигоди навіть в умовах ринкової економіки. За функціональною класифікацією витрат до них належать витрати, пов'язані з утриманням засобів масової інформації, зокрема телебачення і радіо, газет, книговидання тощо, а також наукові дослідження та розробки в галузі психофізичного розвитку.

Під час фінансування культури головними розпорядниками бюджетних коштів є Міністр культури України, міністри та керівники державних комітетів і відомств України, організацій і закладів культури. Розпорядником

підвідомчого бюджетного фонду є керівник відповідного органу, підприємства, організації.

Фінансування за Державним бюджетом України здійснюється Міністерством фінансів України шляхом надання головним розпорядникам бюджетних призначень у межах встановлених поточним актом про бюджет асигнувань.

Після надходження бюджетних коштів на рахунок головний розпорядник перераховує кошти на зареєстровані рахунки дочірніх підприємств, організацій та закладів культури відповідно до нормативно-правових актів.

Фінансування з бюджетів міст районного значення, сільських і селищних бюджетів здійснюється відповідними органами місцевого самоврядування та виконавчими органами місцевого самоврядування. Отже, усі ланки бюджетної системи України беруть участь у бюджетному фінансуванні видатків на культуру та мистецтво [29].

Кожне підприємство, організація чи заклад культури отримує фінансування з єдиного бюджету. Розподіл закладів культури і мистецтва на бюджетні та бюджетні заклади здійснюється за значенням і залежністю.

На знак покори з державного бюджету також фінансуються всі підприємства, організації та установи культури, які підпорядковуються Міністерству культури та іншим державним міністерствам, комісіям і відомствам. Інші бюджетні організації культури та мистецтва фінансуються переважно з місцевих бюджетів.

Програми державної підтримки телебачення, радіо, газет, книговидання, інформаційних агентств фінансуються за державні кошти. За функціональною класифікацією витрат до них належать витрати на утримання засобів масової інформації, зокрема радіо і телебачення, газет, книговидання тощо, а також витрати на дослідження та розробки у сфері психофізичного розвитку.

Особливістю фінансових витрат газет, телебачення і радіо є те, що при переході на ринкові відносини вони все більше працюють на основі змішаних джерел фінансування, переважно самоокупності, і доходів від діяльності, заснованих на особистих активах. основні. Програми суспільного телебачення, радіо та преси, які отримують бюджетні кошти, також фінансують значну частину своїх витрат за рахунок власних коштів. Також фінансування здійснюється недержавними фінансовими фондами.

Отже, в українських проєктах передпроектна реалізація часто виконується в поспішному і формальному порядку, в якому етап розробки концепції часто не планується. Рішуче ставлення керівників проєктів до вирішення проблеми, а потім її вирішення. Така практика призводить до необдуманих фінансових і матеріальних витрат, деморалізуючи тих, хто часто змушений переробляти роботу. Багато проєктів ще не завершені.

РОЗДІЛ 3

СПЕЦИФІКА І ТЕХНОЛОГІЯ РОЗРОБКИ РЕГІОНАЛЬНИХ КУЛЬТУРНИХ ПРОГРАМ

3.1. Соціокультурне проектування в системі розробки та реалізації регіональної культурної політики

Основним напрямком діяльності громадських організацій у сфері соціально-культурного розвитку області є збереження роботи бібліотек, клубної діяльності, традиційної культури, розвиток художньої самодіяльності та підвищення рівня взаємодії з організаціями культури області. Україна потребує нової якісної регіональної політики у сфері культури, яка забезпечить удосконалення механізмів координації між центральними та місцевими органами виконавчої влади, узгодження стратегічних цілей політики державної культури та регіональних пріоритетів культурного розвитку.

Питання взаємодії між урядом, гуманітарними міністерствами та місцевими органами управління культурою є особливо важливим, оскільки більшість промислової інфраструктури (понад 90% організацій культури в Україні) належить місцевій владі. Саме в регіонах України існує велика мережа культурно-мистецьких організацій. Понад 90% закладів становлять клуби (18,4 тис.) і бібліотеки (18,3 тис.) [29].

Сьогодні в Україні станом на 01 жовтня 2023 року нараховується понад 40 тис. культурних організацій, 127 з яких перебувають у структурі Міністерства культури і туризму України. Із загальної кількості (190 тис.) працівників галузі майже 177 тис. (93%) є працівниками муніципальних закладів культури і лише 17 тис. (9%) – державних закладів культури.

Управління промисловістю в регіонах відповідно до чинного законодавства здійснюють місцеві організації культури. Відповідно до чинного законодавства Міністерство культури і туризму України не має

прямого впливу на місцеві органи виконавчої влади з питань фінансового забезпечення галузі. У межах своїх повноважень координує діяльність місцевих культурних організацій щодо реалізації державної політики у цій надзвичайно важливій та делікатній сфері [32].

Відповідно до Закону України «Про Концепцію державної політики у сфері культури на 2023-2025 роки» розробляються державні соціальні стандарти надання послуг населенню у сфері культури, які стали основою проєкту Концепції системи культурно-мистецьких послуг та гарантії держави щодо способів їх надання. Відповідно до цієї концепції розробляється програма правового забезпечення державних соціальних стандартів надання послуг населенню у сфері культури, розробляється проєкт змін і доповнень до класифікації державних соціальних стандартів і нормативів (пов'язаних з культурою та мистецькою діяльністю) [33].

Тому для оптимізації регіональної культурної політики в Україні необхідно [34]:

- створити відповідну нормативно-правову базу;
- покращити співпрацю центру з регіонами, визначити завдання побудови ефективної моделі взаємовідносин з місцевою владою у питаннях культурного розвитку;
- контролювати діяльність місцевих органів виконавчої влади щодо реалізації державної політики у сфері культури;
- зберегти існуючу мережу закладів клубу, їх кадровий потенціал та забезпечення відповідних фінансових ресурсів відповідно до урядових рішень, а також державних нормативів і стандартів;
- спільна організація «круглих столів», семінарів та зустрічей з місцевими культурними організаціями щодо вдосконалення форм управління галуззю та забезпечення належного функціонування культурних організацій регіону;

- підвищувати кваліфікацію працівників галузі шляхом організації семінарів та нарад з питань забезпечення належного функціонування закладів культури;

- відновлення творчих зв'язків між регіонами та проведення Днів культури регіонів у Києві, спрямованих на підтримку та поширення культурно-мистецьких надбань регіонів.

На сучасному етапі розвитку української держави і суспільства особливого значення набуває рівноправна участь у соціальному і культурному житті всіх етнічних спільнот. Повноцінний розвиток особистості неможливий без задоволення духовних і культурних потреб, що особливо важливо в умовах поліетнічних суспільств [34].

За даними національного перепису населення 2020 року, в Україні проживає 10,9 млн. представників національних меншин (або 22,2% населення), які представляють 134 країни, національності та етнічні групи. Це підтверджує необхідність побудови ефективних механізмів підтримки та розвитку української національної культури. Тому державні органи посилюють діяльність з підтримки культурного розвитку, задоволення духовних, мовних та інформаційних потреб усіх етнічних груп, підтримки культурної діяльності та мистецтва їхніх громад та забезпечення участі меншин у державному та культурному будівництві. Це передбачає розвиток механізмів справжньої співпраці між організаціями, що представляють інтереси меншин, і владою.

Особлива увага приділяється співробітництву з асоціаціями, національно-культурними товариствами та іншими організаціями, які займаються задоволенням культурних потреб національних меншин (в Україні функціонує понад 1600 національно-культурних організацій, спрямованих на збереження національної та етнічної самобутності) – культурна унікальність суспільства. Активно діють Рада національно-культурних товариств України, Молодіжна організація «Німецьке джерело», Всеукраїнська спілка ромських громадських організацій «Конгрес ромен

України», Демократична спілка угорців, Всеукраїнська асоціація кримських караїмів «Кримкарайлар», Єврейський фонд України, ради національно-культурних товариств м. Києва, Миколаївської, Київської, Одеської, Чернівецької, Закарпатської та інших областей [35].

Виконується бюджетна програма 1801260 «Заходи щодо культурного відродження національних меншин», за якою щорічно виділяється близько 1,5 млн. грн. Це сприяє формуванню системи культурних, культурно-мистецьких заходів з урахуванням пропозицій, що надходять від органів державної влади національних меншин. Основною метою цих заходів є залучення якомога більшої кількості творчих художніх колективів (аматорських і професійних), окремих митців, талановитої молоді, майстрів пензля та декоративно-прикладного мистецтва, масового використання тих чи інших національностей. Організуються семінари-практикуми, конференції, «круглі столи» на теми, що цікавлять національні меншини.

Першочерговими заходами підтримки культури національних меншин в Україні є сприяння розширенню мережі регіональних національно-культурних центрів, історико-культурних музеїв народів у місцях їх концентрованого проживання, поверненню на Батьківщину культурних цінностей вигнаних народів тощо.

У соціальному аналізі проекту ті, хто пропагує та оцінює соціальну структуру населення, приділяють особливу увагу питанням забезпечення ефективної зайнятості. Криза в українській економіці відображає кількість безробітних та їх частку в робочій силі. Сьогодні майже кожен сьомий громадянин є повністю або частково безробітним. Незважаючи на те, що значна частина безробітних знаходить джерела доходу в особистому підсобному господарстві, підземному господарстві та вторинній зайнятості, кількість територій, які постраждали від кризи, стає загрозливою. Тому при визначенні довгострокових стратегій, пріоритетних напрямків і критеріїв підтримки проєктів пріоритетом реалізації повинні бути проєкти, які створюють додаткові локації та спричиняють мультиплікаційний ефект у

вигляді збільшення доходу населення, збільшення обсягу ринку для споживача. товари та послуги (продукти харчування, промислова продукція, житло, ліки) [36].

Не менш складним завданням аналітиків є оцінка можливого впливу проєкту на формування нових структур і якості робочої сили. Трансформація економіки та перехід до нових технологічних рішень виробництва вимагають інших якостей працівників. Існуючі загальні та спеціальні знання, набутий виробничий досвід відносяться до зовсім іншої епохи, багато в чому відійшли в минуле і практично марні при розгляді нових умов і вимог виробництва.

Для забезпечення продуктивної зайнятості сьогодні недостатньо зберегти наявні робочі місця та створити нові; співробітники повинні відповідати вимогам сучасних компаній. Тому проєкти мають важливе завдання навчання працівників, навчання їх інноваційним та підприємницьким навичкам (для середнього та вищого керівництва) [37].

Однією з умов успіху проєкту є завоювання любові та підтримки активних людей та організацій, які беруть участь у функціонуванні та супроводі проєкту. Це стосується всіх етапів проєктного циклу, їх участь може приймати різні форми: консультування – передбачає вибір і планування інвестицій, забезпечення трудовими, матеріальними або фінансовими інвестиціями, нагляд за реалізацією проєкту. Участь бенефіціарів (отримувачів переваг проєкту) у підготовці та реалізації проєкту дозволяє керівництву проєкту підвищити ймовірність отримання переваг, послаблення або усунення заперечень, отримати підтримку та підвищити стабільність проєкту. Без активної участі потенційних бенефіціарів проєкти часто не функціонують ефективно.

Крім того, незадовільні результати проєкту призвели до втрати довіри громадян до дій органів державної влади, які мали принести їм користь. Помилка промоутерів полягала в недооцінці технічних можливостей місцевих жителів, оскільки втрата вигоди від їх участі була очевидною. Щоб

активізувати участь людей у проєктній роботі або подолати опір, соціолог повинен визначити рівень групової солідарності людей, виявити елементи цієї згуртованості, передбачити можливість протистояти економічній ідеології цих груп [37].

Групова солідарність, тобто самосвідомість усіх членів групи, може мати як пасивну, так і активну форми. Пасивні форми створюють моральну згуртованість у групі через уявну подібність у соціально-економічних характеристиках. Позитивні форми солідарності виражаються у розвитку взаємопов'язаних відносин та інтерактивного характеру. Оскільки рівень самосвідомості зумовлений об'єктивними обставинами, то найсуттєвіший вплив на нього мають соціальний простір, ідеологічна та матеріальна інформація, соціальна відповідальність.

Ініціатори проєкту повинні звернути особливу увагу на економічну ідеологію груп, які демонструють дух активної солідарності, оскільки вони сприймають і оцінюють економічне життя з точки зору власних інтересів і умов життя соціально-економічних груп. Цілі цих груп найрізноманітніші: від декларування законності своїх вимог, відстоювання відповідних своїм здібностям принципів в економічних відносинах до популяризації себе і своєї ролі. Ці групи є активними пропагандистами. Часто намагаються переконати себе та оточуючих в економічній некомпетентності та безрозсудності тих чи інших проєктів. Тому соціологи проєкту на основі позиційного аналізу повинні знати інтереси всіх сторін і визначити можливість впливу на їхні інтереси, що зменшить негативне уявлення про проєкт.

Без активної участі людей проєкт не досягне поставлених цілей і витратить ресурси. Скромні результати збентежують людей, вони втрачають будь-який інтерес і віру в зусилля держави чи інших організацій. Якщо люди не будуть брати участь у проєкті, він стане простою конструкцією і природною реакцією на це буде відмова, а іноді і спротив його реалізації [37].

Рівень громадської участі залежить від цілей проєкту. Проєктувальники повинні максимально використовувати місцеві ресурси, як людські, так і

природні. Перенавчання місцевого населення ефективніше, ніж залучення нової робочої сили. Громада може бути учасником переговорів щодо обсягу наявних і запланованих ресурсів (для кожного проєкту). Вона може встановлювати свої вимоги щодо умов експлуатації ресурсів, але також може брати участь у виборі будівельних майданчиків, уточненні траси дороги чи трубопроводу тощо.

Насамперед вони залучають так звану активну меншість – місцевих бізнесменів, депутатів, інтелігенцію, бізнесменів та ін. Вони повинні розуміти та розділяти початкові ідеї проєкту та брати участь в обговоренні питань, що їх особисто хвилюють як представників громади. Поступово коло учасників розширювалося, щоб усі класи в рамках проєкту мали можливість висловити свою думку. Саме тут на допомогу приходять засоби масової інформації, оскільки вони можуть забезпечити простір для відповідного дискурсу на своїх сайтах, а також на радіо та телебаченні. Соціолог повинен забезпечити висвітлення різних точок зору в пресі та в дискусіях, у тому числі публічних.

Участь має потрійний ефект: покращується проєкт, активізуються люди, полегшується реалізація проєкту. Проте займатися плануванням набагато легше, ніж його реалізовувати, особливо в стратифікованому суспільстві. Головна проблема – безініціативність людей. За десятиліття люди звикли вважати соціальні проблеми своїми. Інтереси людей мають бути зачеплені дуже специфічним чином, щоб вони вирішили взяти участь, але окремі приклади як вдома, так і за кордоном дають підстави стверджувати, що цей напрямок роботи соціального навчання не є відчаєм.

Таким чином, на сучасному етапі розвитку української держави і суспільства особливого значення набуває рівноправна участь у соціальному і культурному житті всіх етнічних спільнот. Повноцінний розвиток особистості неможливий без задоволення духовних і культурних потреб, що особливо важливо в умовах поліетнічних суспільств.

3.2. Етапи розробки регіональних соціально-культурних програм

Формування регіональних культурних і соціальних програм є досить складним процесом. Кожен з його етапів має свою логіку, завдання та зміст. Тільки після виконання завдань одного етапу можна переходити до наступного етапу. Так формується логічна послідовність дій, яка в підсумку призводить до створення повної програми. Ми представимо зміст кожного кроку та його послідовність, приділяючи особливу увагу взаємозв'язкам між процесами та методичними прийомами, які забезпечують цілісність та продуктивність цих кроків.

Перший етап – діагностика. Його основним змістом є комплексний аналіз ситуації та виявлення найбільш характерних та актуальних проблем регіону. У рамках проєктування цей крок є основним. Це пояснюється тим, що, як уже зазначалося, культурно-соціальна програма не є простим комплексом заходів, а являє собою систему різноманітних форм, методів, дій та організаційних структур, пов'язаних між собою єдиною метою та спрямованістю (в тому числі на оптимізацію процеси збереження, передачі, розвитку та еволюції цінностей, традицій і культурних норм) для вирішення певних типів проблем. Проблемно-цільова орієнтація – основний метод і технологічний принцип соціокультурного проєктування, що залежить від різних видів і форм соціокультурної діяльності для вирішення конкретних завдань, оператором яких може бути окрема особа, соціальна чи популяційна група, регіон, регіон, організації та науково-дослідні інститути у сфері культури, розваг, освіти тощо [38].

Щоб проаналізувати ситуацію, необов'язково проводити соціологічні дослідження – необхідну для розробки програми інформацію можна отримати іншими способами. Основними методами аналізу ситуації є: контент-аналіз матеріалів періодичної преси (проблемних статей), аналіз соціально-демографічної структури території, а також ділові ігри, які

розкривають особливі проблеми, найбільш типові та важливі для певної території.

Темами аналізу ситуації є: працівники культурно-освітніх, видовищних, спортивних закладів та відповідних органів управління; експерт (дизайнер); представники громадськості. Характеристика соціокультурної ситуації здійснюється відповідно до характеру майбутньої програми. Це може бути ознака всього середовища (всього простору життєдіяльності людини, групи, суспільства) або однієї з його областей (і відповідно «способів життєдіяльності»), тобто особливість ситуації в цьому світі. у сфері збереження історико-культурної спадщини, у сферах культури та мистецтва, освіти тощо.

У процесі аналізу сучасної соціокультурної ситуації необхідно вирішити низку завдань:

- аналіз специфіки та потенціалу соціокультурного середовища конкретної території;
- визначати рівень екологічного розвитку людини (включаючи збереження своєї активності у формуванні цінностей, норм і стилю життя);
- чітко сформулювати типові проблеми компонентів навколишнього середовища та способу життя (крім того, існують також соціально-культурні та особистісні проблеми, які з'являються в кожному компоненті екологічного та соціокультурного способу життя): питання освоєння предметів, культурно-мистецьких цінностей, мистецьких організацій. життя, художній розвиток особистості; збереження, розвиток і потреба в історико-культурних середовищах існування; проблеми спілкування та підтримки оптимальної взаємодії з іншими; питання психічного здоров'я та власного самовизначення, втрати або пошуку сенсу людського життя; проблеми неоптимального стану навколишнього природного середовища, зумовленого спотвореною системою цінностей і відповідними стосунками людини з природою; проблеми суспільно-політичного життя – у сенсі можливостей і форм участі в політичному житті або їх відсутності, рівня політичної культури; питання

профориєнтації, кар'єрного самовизначення та самосвідомості особистості в професії, адаптації до професійної субкультури; проблеми фізичного і психічного стану людини, в тому числі її ставлення до власного здоров'я, рівня оволодіння і розвитку фізичних і розумових здібностей.

При цьому важливо враховувати: з точки зору дизайну, змінні елементи в проєкті будуть виділені в ситуації, а сам проєкт в першу чергу спрямований на людину, яка викликає проблему. Як правило, окремі компоненти соціокультурного середовища і способу життя людини регулюються соціокультурними чи особистісними проблемами. Перші – це характеристики мистецького життя, історико-культурної спадщини, екологічного та політичного середовища. Особистісні проблеми характерні для психосоціального, духовно-морального та професійного середовища, а також для всіх складових способу життя [39].

Для вирішення цих завдань необхідна система збору, обробки та аналізу інформації про суспільно-політичне, економічне, культурно-розважальне життя регіону. Вихідні дані дозволяють:

- а) накопичувати інформацію з питань регіонального характеру;
- б) на цій основі розробити завдання, які необхідно буде вирішувати в рамках культурної політики;
- в) виділити інформацію, необхідну для вирішення проблеми.

Рекомендується оформити інформацію, отриману на цьому етапі, за такими рубриками:

1. Культурні та соціальні характеристики та проблеми регіону, наприклад, динаміка регіонального розвитку (зменшення чисельності населення, стабілізація чи зростання), складні ситуації та культурна ізоляція людей похилого віку, людей з обмеженими можливостями, жінок, відмінності в доходах різних соціальних груп, переважання чоловічого чи жіночого населення, велика кількість сіл без фіксованої культурної бази, наявність об'єктів і культурних цінностей тощо.

2. Характеристика регіону – це сукупність інституційних умов для соціокультурного розвитку індивідів і соціальних груп, тобто визначення можливостей державних установ і громадських організацій (Народні навчальні заклади, спорт, охорона здоров'я, туризм, ВООПК, ВООП та ін.) з метою подальшого матеріально-кадрового співробітництва, координації культурно-розважальних програм з програмами у сфері естетичного виховання, освіти, спорту, розваг, екології, створення міжвідомчих програм з питань, найбільш актуальних для ця область. Цю інформацію можна отримати за результатами інвентаризації всього фонду вільних приміщень, залів, діючих культурно-мистецьких закладів та розробки карти об'єктів культурно-технічного призначення (соціально-культурної інфраструктури) району.

3. Творчий потенціал регіону (професійно-кваліфікаційний рівень фахівців у сфері культури та сферах діяльності, пов'язаних з політикою, педагогікою, спортом, охороною здоров'я тощо), тобто – говорить про орієнтовний склад спеціалістів, здатних реалізувати одну або іншу програму в організованій та змістовній спосіб.

4. Характеристики різних соціальних і соціально-демографічних груп регіону, відібраних за критеріями схожості чи відмінності в економічних, культурних, політичних обставинах, соціальних ролях та інтересах, корисних, цінних і визнаних цими групами як престижні та змістовний (мода). у широкому розумінні цього поняття провідні діячі культури, політики, мистецтва тощо); Визначте основні проблеми та незадоволені потреби кожної соціальної групи. На основі цієї інформації буде складено регіональний соціально-демографічний паспорт з урахуванням складу населення, проблем і потреб пріоритетних соціальних груп.

Інформація, накопичена на першому етапі, представлена у двох основних документах [40]:

- а) паспорт соціально-культурного розвитку території;
- б) матриця для аналізу культурного та соціального життя регіону.

Ці два документи були основоположними для розробки концепції регіональної культурної політики. Між «Паспортом» і «Матрицею» є досить тісний зв'язок. Його сутність визначається тим, що матриця аналізу соціокультурного життя регіону допомагає виявити реальні проблеми широких верств населення та окремих груп. Водночас проблеми іноді можуть виходити за межі традиційного розуміння культури. Водночас ця матриця допомагає визначити пріоритети культурної політики, здатні об'єктивно вирішувати окремі проблеми різних регіонів і соціальних груп. У свою чергу, паспорт соціально-культурного розвитку території концентрує об'єктивну інформацію про наявність культурної інфраструктури в регіоні, а також про використання матеріально-технічної бази, персоналу, пересування населення, тобто говорить про ресурси, які можна використовувати для вирішити проблеми регіону.

За результатами аналізу ситуації формується «проблемне поле», яке, по можливості, має включати повний перелік проблем, характерних для регіону, соціальної спільності, групи, типу населення.

Проблеми та ресурси визначають пріоритетні сфери культурного та соціального проектування, а також характер програм. Наприклад, проблеми, пов'язані з недостатнім рівнем поінформованості людей у сфері політичного життя, за наявності відповідних джерел інформації, дозволяють розпочати проєкт, спрямований на підвищення високого рівня поінформованості людей – політичний клуб – кава. Як ресурс у даному випадку можна розглядати наявність партійних осередків та їхнє бажання брати участь у реалізації проєкту, продовжуючи свою місію – розширення опорної бази суспільства.

Проблему працевлаштування можна вирішити шляхом реалізації проєктів, пов'язаних із відновленням і розвитком народних промислів (звичайно, за наявності відповідного потенціалу – традицій, кадрів, технічної бази).

Проблему низьких темпів розвитку приватного підприємництва (через не інформованість потенційних інвесторів про потенційні сфери

інвестування) можна вирішити шляхом організації телевізійної передачі – аукціону ідей за участю авторів, експертів.

Другий етап – норми та прогнози. Він припускає прогнози, можливі судження про стан ситуації в майбутньому, про перспективи її розвитку, які залежать від збереження існуючих тенденцій і стихійності розвитку відповідних процесів, а також у випадках, коли вони будуть бути зміненим. у бажаному напрямку після прийняття рішення щодо управління чи реалізації того чи іншого соціокультурного проєкту.

Методика прогнозування багато в чому збігається з фазами проєктування. Дається визначення об'єкта прогнозування, визначаються тенденції та проблеми його розвитку, аналізуються фактори, що визначають як негативні, так і позитивні тенденції його розвитку, створюється модель об'єкта шляхом визначення системи показників і параметрів, пов'язаних з прогнозуванням. відображає його структуру, візуалізація майбутньої моделі враховує об'єктивні та суб'єктивні фактори.

Наприклад, виявлений під час аналізу ситуації факт ліквідації більшості молодіжних клубів через брак коштів на утримання, переведення займаних ними приміщень під різні комерційні приміщення може стати джерелом прогнозу. різке зростання рівня дитячої бездоглядності, злочинності, а в 5-7 років – злочинності дорослих. Спостережений факт перевищення кількості розлучень над кількістю шлюбів дає змогу прогнозувати зростання в майбутньому кількості неповних сімей, зниження народжуваності, тобто формування в суспільстві несприятливого середовища. область. У свою чергу, на цьому етапі також можна прогнозувати позитивні зміни в соціокультурній ситуації. Наприклад, якщо реалізувати програму психологічної підтримки людей похилого віку, можна зменшити кількість спроб суїциду, явища, яке є досить поширеним для цього типу. Прогнозування дозволяє у вигляді «уявного досвіду» передбачити певні ризики або небажані наслідки, які можуть виникнути в результаті реалізації певних програм. Наприклад, в деяких містах призвела до подальшого погіршення міжетнічних відносин,

оскільки ці центри, за словами засновників, створюють і мають завдання об'єднувати різні етнічні групи. Прогнозний аналіз можливих наслідків цього проєкту, який враховує багатовікову ворожнечу цих етнічних груп один до одного, дозволить негайно відмовитися від його реалізації. Нинішній проєкт є дорогим і не тільки не вирішує старі проблеми, а й створює нові [38].

Третій етап – концептуальний. Його суть полягає в тому, що на основі аналізу типових проблем ситуації визначаються пріоритетні напрями культурного розвитку, актуальні напрями культурно-соціального проєктування та визначаються потенційні цілі, формуються можливості, пов'язані з вирішенням поставленої проблеми.

Ця фаза виконується повністю на основі результатів фази інформації та аналізу. Ядро концепції культурного розвитку території включає пріоритетні напрями соціокультурної діяльності, орієнтуючись на два спрямовані вектори:

а) проблеми регіонального характеру в галузі мистецтва, історії, політики, екології тощо, спільні для різних соціальних груп (криза довіри до місцевої влади, спад екологічної ситуації, міжнародні конфлікти тощо), життєві проблеми та потреби певної соціальної групи чи населення (люди похилого віку, мешканці гуртожитків, іноетнічні корінні особи тощо); також проблеми цієї території не пов'язані безпосередньо з культурою (велика частка мігрантів, двомовність тощо);

б) різноманітні форми діяльності, спрямовані на виявлення, поглиблення та відродження історико-культурної самобутності території.

При визначенні пріоритетів культурного розвитку можливе використання змістового зв'язку компонентів соціокультурного життєвого середовища і відповідних структурних елементів способу життя – представлені ці та інші елементи ситуації (та їх продовження) у відповідних видах культурної діяльності людини, соціальної групи, суспільства. Тому питання мистецького середовища надають пріоритет розвитку мистецтва і культури, питання історико-культурно-історичного середовища, а соціально-

психологічне середовище мають проблеми, які ставлять розвиток мистецтва і культури в пріоритет психосоціальному культурному розвитку. Іншими словами, проблеми неоптимального життєвого середовища людини (того чи іншого його компонента), окрім об'єктивних обставин (віддаленість від центру, відсутність умов для здобуття якісної освіти тощо), є також проблемами низького культурного розвитку індивідів, соціальних груп і суспільства в цілому [39].

Четвертий етап – це етап проектування, який включає планування. Як зазначалося, концепція розвитку культури є основою для формування як регіональних програм соціально-культурного розвитку, так і місцевих програм. Наступний після проектно-планувального етапу проектування спрямований на перехід від загальної концепції регіональної культурної політики до програми розвитку соціокультурного життя території. Тут виникає досить серйозна проблема, суть якої полягає в тому, що «власних» ресурсів в плані інтелектуального проектування недостатньо з двох причин.

По-перше, найкращі забудовники можуть стати реалізаторами якихось універсальних і типових проєктів, які не завжди прийнятні в умовах конкретної місцевості. По-друге, цінність будь-якої програми значною мірою визначається потенціалом її реалізації, який, у свою чергу, залежить не лише від наявності людей, здатних виконувати певні заходи в рамках проєкту, а й від зацікавлених та ентузіастичних людей, здатних долати труднощі, що виникають пробудження проєктної креативності, прояв ініціативи.

У зв'язку з цим етап, який розглядається, передбачає широку участь у процесі проектування всіх діючих і потенційних суб'єктів культурної політики. Це досягається різними способами. Найефективнішим вважається наступний:

а) інформувати через засоби масової інформації, а також на різноманітних навчально-методичних зборах з працівниками культурно-мистецьких, видовищних, спортивних та освітніх закладів про проведення конкурсу на розроблення регіональних та місцевих програм, що відповідають

пріоритетним напрямом суспільного життя – культурний розвиток міста, території. Це створює необхідні умови для участі як працівників культурно-видовищних організацій, так і інших суб'єктів – кооперативів, ініціативних груп, працівників культурно-розважальних центрів, інших автономних структур, які беруть участь у реалізації культурної політики, а також громадян, які бажають зробити індивідуальні внески для сприяння оптимізації культурного життя регіону.

б) організувати регіональні громадські слухання з питань культури. Такий тип дій дозволяє вирішити ряд завдань. По-перше, є реальна можливість оприлюднити концепцію культурного розвитку регіону, винести її на певний громадський огляд і, можливо, якось уточнити, відкоригувати. По-друге, слухання, як показує досвід, посилюють увагу громадян, влади, різноманітних громадських організацій тощо. до питань культури. По-третє (і це найголовніше), слухання ініціюють багато різних ідей, проєктів і програм, автори яких є потенційними реалізаторами цих програм і проєктів. Проведення громадських слухань з питань культури саме по собі може бути одним із проєктів реалізації концепції культурного розвитку.

Експерти оцінюють програми чи проєкти індивідуально, за власним форматом. Потім бали додаються за кожним критерієм і обчислюється середній бал шляхом ділення загального балу на кількість експертів. Це дозволяє об'єктивно оцінювати програми за різними критеріями. Тоді для кожної програми необхідно мати окрему загальну оцінку. Для цього загальне значення середнього балу за кожним критерієм ділиться на кількість критеріїв, тобто на 10 [40].

Таким чином, на даному етапі поряд з конкурсом програм доцільно організувати їх експертну оцінку (табл. 3.1). Ця процедура здійснюється наступним чином. Перед експертами ставиться задача оцінити проєкти в балах (від 1 до 5) за наступними критеріями, зафіксованим в карті експертної оцінки.

Таблиця 3.1

Експертна оцінка регіональних соціокультурних програм

№ критерію	Об'єкт експертної оцінки
1.	Відповідність пріоритетному напрямку, сформульованому як на рівні концепції, так і регіональної програми
2.	Орієнтація на соціальну категорію, культурний мінімум який повинен забезпечуватися з бюджетних джерел
3.	Облік і використання регіонального соціокультурного потенціалу (наявність соціальних груп - носіїв традицій, історико-культурних цінностей, соціально-політичних ідей і т.п.).
4.	Ступінь передбачуваної участі в програмі громадськості (самодіяльних об'єднань, ініціативних груп, окремих народних майстрів)
5.	Реалістичність програми з точки зору: а) матеріально-технічних; б) фінансових; в) кадрових можливостей регіону Очікувана результативність програми в рішенні: а) соціально-культурних проблем в масштабах регіону; б) проблем певної соціальної групи
6.	Ступінь гармонійності орієнтацій програми на проблеми регіону, з одного боку, і проблеми конкретної соціальної групи, з іншого боку
7.	Повнота розкриття і аргументованість основних розділів програми
8.	Опора на діючі в регіоні соціальні інститути (громадські організації, добровільні товариства, відділення різних фондів, навчальні заклади, установи професійного мистецтва і т. п.)
9.	Міра реалізації проекту до прийняття програми (тобто в якій мірі пропонувані проект або окремі його компоненти вже освоєні, включені в роботу)
10.	Оптимальність програми (тобто досягнення поставлених цілей з мінімальними витратами ресурсів)

Таким чином створюється система раціональних суджень, що дозволяє відібрати одночасно найбільш ефективні та оптимальні проекти, які чітко визначають концепцію та програму соціально-культурного розвитку території. Вони являють собою набір локальних програм, які відповідають основним напрямкам культурної політики та за умови їх реалізації здатні вирішити розбіжності, проблеми та конфлікти, виявлені на регіональному рівні.

На п'ятому етапі – реалізація та впровадження – створюються умови та організаційна структура, що забезпечують реалізацію програми (технічна база, ресурси, фінанси, кадри, інформаційне забезпечення), тобто реалізують проекти та програми, відібрані на конкурсній основі. Цей етап починається з укладення контрактної системи. Ці договори можуть укладатися між

Культурним (управлінським) комітетом, Фондом розвитку культури і мистецтва, спеціальними фондами та окремими об'єктами, що реалізують програму (клуби, парки, музеї тощо).

Об'єктом договору є реалізація творчого соціального замовлення з конкретними виконавцями. У договорі важливо обумовити побудову кінцевого результату роботи, по можливості, з чіткими якісними та кількісними параметрами. Тут необхідна додаткова юридична та економічна експертиза для визначення законодавчої бази реалізації програми, відносин між замовником і виконавцем, а також між співвиконавцями (якщо їх більше одного).людьми), для більш точного аналізу, визначення обсягу, змісту та характеру програмного фінансування. Все це фіксується в договорі на реалізацію соціально-творчого замовлення.

Реалізація регіональної програми та місцевих програм у її рамках процесуально виражається у формі поточної діяльності культурно-видовищних закладів, громадських об'єднань тощо. підрозділів, що реалізують ці програми. На цьому етапі актуалізується питання моніторингу виконання програм та їх ефективності. Для цього можуть бути використані опитування громадської думки, матеріали періодичної преси та експертні оцінки.

Шостий етап – контрольно-коригувальний, на якому узагальнюються та аналізуються проміжні результати реалізації всієї програми та окремих проєктів, враховується їх соціальна ефективність і вживаються відповідні коригувальні заходи.

Отже, формування регіональних культурних і соціальних програм є досить складним процесом. Кожен з його етапів має свою логіку, завдання та зміст. Тільки після виконання завдань одного етапу можна переходити до наступного етапу. Так формується логічна послідовність дій, яка в підсумку призводить до створення повної програми.

ВИСНОВКИ

Швидкість змін у сучасному суспільстві стала дестабілізуючим фактором для людського розвитку. Передбачається, що глобальні зміни в макросередовищі включатимуть не лише природні катаклізми, а й непередбачені соціальні зміни. Сучасне суспільство вимагає від людей здатності швидко реагувати на динамічні зміни навколишнього середовища, адаптуватися до них, «інтегруватися з ним», а також змінювати реальність шляхом здійснення дій моделі «бажаного майбутнього» – соціальні проєкти.

Специфічні культурні трансформації сприяли розвитку феномену соціального проєктування, який виник як специфічна форма активізму, спрямована на прогнозування та формулювання цілеспрямованих змін нових цілей у соціальній практиці. Розглядаючи питання про історію розвитку вчення про соціальне проєктування як наукового знання, слід зазначити, що в науковій літературі існують два протилежних підходи до питання про походження проєктування.

Сьогодні галузь культури України потребує модернізації та впровадження інновацій. Інновації у сфері культури – це нові форми культурної діяльності, комунікації та управління культурними процесами, спрямовані на розуміння та використання історичного досвіду та сучасних практик людства. Загалом інноваційна діяльність у сфері культури спрямована на створення нових культурних продуктів, форм організації культурних процесів і творчих технологій для задоволення культурних потреб сучасної людини та забезпечення соціально-економічного розвитку.

Сьогодні пріоритетною сферою соціально-культурного проєктування залишається планування територій. Розробка регіональних соціокультурних програм і проєктів є досить складним процесом, який базується на вивченні специфіки та особливостей регіону та потребує аналізу потенціалу та ресурсів культурного середовища, соціокультуралізації конкретної території, виявлення специфічних проблем певну територію.

Залежно від соціокультурного матеріалу, з яким людина має справу в рамках соціокультурного середовища та сфери активності людини, можна виділити наступні її складові – поля життєдіяльності (які одночасно можуть виступати областями проектної діяльності або пріоритетними напрямками соціокультурного проектування):

1. Культурно-історична спадщина (або історичне місце існування людини, міра її освоєння і затребуваності).

2. Художнє середовище проживання людини, що забезпечує відповідні форми її активності з освоєння та розвитку предметів та цінностей художньої культури, якість її художнього життя.

3. Соціально-психологічне довкілля (характер міжособистісних відносин найближчого оточення, форм і способів спільної життєдіяльності людей – їх виробничі та сімейні, формальні та неформальні зв'язки та відносини).

4. Духовно-моральне місце існування (як у формі суспільної моралі, так і на інтерсуб'єктивному рівні – як внутрішньоособистісний зміст духовно-моральних цінностей, норм, ідеалів, смислів людського життя).

5. Політичне середовище проживання (характер та зміст політичного життя, умови та можливості участі людини у суспільно-політичній діяльності).

6. Екологічне довкілля (стан природного оточення, і навіть ціннісне і діяльнісне самовизначення людини у світі).

Всі під час цієї повномасштабної війни відчули, що культура – це справді другий фронт. Більше того, культура була нашим першим фронтом останні 300 років. Власне, наш північний сусід веде дуже агресивну політику саме на культурній ниві.

Зараз Міністерство культури й уся культурна спільнота постали перед величезними викликами, як і всі українці, і в першу чергу це неможливість продовжувати свою мистецьку та культурну діяльність на початку війни. Втім, поступово культурна діяльність відновилася. Адже з одного боку

фізична загроза унеможлиблює творчість. Але з іншого – всі ці плакати, зображення, меми – це теж творчість, це те, що надихає, дає сили і розуміння того, за що ми воюємо.

Станом на 1.11.2023 року понад 1000 закладів культури в нашій країні знищені або пошкоджені. Звісно, більша частина з них на Сході й Півдні України. Половина закладів працює в обмеженому режимі. У нас у країні приблизно 35 000 закладів культури, половина з них – це бібліотеки, а також клуби, театри, філармонії, наші музеї, виставкові центри, галереї – все те, де фактично людина може отримати культурну послугу або здобути певні навички в мистецькій сфері. Зараз половина закладів культури працює в дуже обмеженому режимі, якщо взагалі працює.

Ті заклади, які знаходяться на безпечних територіях театри, філармонії, концертні зали можуть продовжувати свою діяльність, але виключно на ту кількість людей, яку вміщує їхнє бомбосховище або укриття. Відповідно, навіть якщо оперний театр у Львові має 1400 місць, він може продати 350 квитків. Культурна сфера у нас завжди була дотаційною, проте зараз можливості закладів культури заробляти ще більш обмежені.

Звісно, зараз музеї, які існують просто в голих стінах – всі експозиції зняті і сховані, більша частина евакуйована й убезпечена, – стоять перед викликом: що робити з порожніми залами. Тому що працювати з аудиторіями все одно потрібно, особливо на тих територіях, де відносно безпечно, де величезна кількість внутрішньо переміщених осіб. Ми розуміємо, що з ними потрібно продовжувати працювати, люди повинні мати доступ до культурного продукту. Тому в порожніх залах зараз відбувається все, що завгодно: перфоманси, опери, читання книжок — все те, що може собі дозволити культурний заклад, не виставляючи свої особливо цінні експонати на загальний огляд.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безпалько О. В. Соціальне проектування: навчальний посібник. Київ: КУ ім. Б. Грінченка, 2020. 128 с.
2. Бергер П. Т. Соціальне конструювання дійсності: трактат з соціології знання. Київ: Медіум, 2015. 336 с.
3. Бестужев-Лада І. В. Технологія прогнозних розробок соціальних процесів: монографія. Київ: Пошук, 2012. 97 с.
4. Бутченко Т. І. Зміст поняття проектування. *Гуманітарний вісник ЗДА*. 2019. № 37. С. 144-154.
5. Бутченко Т. І. Соціально-політичне проектування: проблема взаємозв'язку громадських потреб і державних інтересів: Монографія. Запоріжжя: КСК-Альянс, 2019. 280 с.
6. Батенко Л. П., Загородніх О. О., Ліщанська В. В. Управління проектами: Навчальний посібник. Київ: КНЕУ, 2018. 231 с.
7. Бардін Г. О. Проектний аналіз: Підручник. 2-ге вид. Київ: Знання, 2016. 415 с.
8. Баттрік Р. О. Техніка прийняття ефективних управлінських рішень. 2-ге вид. Київ: КНЕУ, 2016. 416 с.
9. Бланк І.А. Основи інвестиційного менеджменту. Т.1. Київ: ІТЕМ, 2020. 448 с.
10. Бланк І.А. Основи інвестиційного менеджменту. Т.2. Київ: Ельга-Н, Ніка-центр, 2020. 512 с.
11. Бузова І. А. Комерційна оцінка інвестицій: Навчальний посібник для економічних спеціальностей. Київ: Знання, 2016. 432 с.
12. Верба В. А., Гребешкова О. М., Востряков О. В. Проектний аналіз: Навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни. Київ: КНЕУ, 2020. 297 с.
13. Верба В. А., Загородніх О. А. Проектний аналіз: Підручник. Київ: КНЕУ, 2020. 322 с.

14. Генісаретський О. І. Проектна культура та концептуалізм. *Збірник наукових праць ВНДІТЕ*. 2017. № 52. С. 39-53.
15. Дрідзе Т. М. Основи соціокультурного проектування. Київ: Знання, 2015. 245 с.
16. Дрідзе Т. М. Людина та міське середовище в прогностному соціальному проектуванні. *Суспільні науки та сучасність*. 2014. № 1. С.131-138.
17. Житомирська міська рада. Реалізація освітніх, культурно-мистецьких програм та проектів. URL: <https://zt-rada.gov.ua/pages=2855> (дата звернення 15.09.2023).
18. Зборовський, Г. Є. Соціологія дозвілля та культури: навч. посібник для вузів. Київ: Знання, 2020. 278 с.
19. Кисельова, Т. Г. Соціально-культурна діяльність: підручник. Київ: Вища школа, 2019. 311 с.
20. Ключко, Є. М. Культурно-дозвільна діяльність населення України (травень 1945 - 1985 рр.): теоретико-методологічний та історичний аспекти: навч. Посібник. Київ: Лібера, 2018. 114 с.
21. Ковальчук, А. С. Соціально-культурна діяльність: навч. посібник. Київ: Знання, 2019. 314 с.
22. Каган М. С. Філософія культури: навчальний посібник. Київ: ЦНЛ, 2016. 416 с.
23. Каган М. С. Людська діяльність. Досвід системного аналізу. Київ: КНЕУ, 2017. 328 с.
24. Кантор К. М. Досвід соціально-філософського пояснення проектних можливостей проектування. *Питання філософії*. 2017. № 11. С. 84-96.
25. Кримський С. Б. Запити філософських смислів. Київ: ПАРАПАН, 2014. 240 с.
26. Кримський С. Б. Наукове знання та принципи його трансформації. Київ: Знання, 2014. 206 с.

27. Курбатов В. І. Соціальне проєктування: навчальний посібник. Київ: Фенікс, 2019. 416 с.
28. Крупко А. Я. Позабюджетне фінансування галузі культури та мистецтва в Україні: тенденції та перспективи розвитку. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=nvnltu_2013_23.13_63 (дата звернення 15.09.2023).
29. Колінько І. В. Соціокультурне проєктування у системі розробки та реалізації регіональної культурної політики. URL: <http://um.co.ua/9/9-15/9-152986.html> (дата звернення 15.09.2023).
30. Луков В. А. Соціальне проєктування. Київ: Фінта, 2017. 239 с.
31. Луков В. А. Тезаурусна концепція соціального проєктування. *СОПІС*. 2018. № 3. С. 30-39.
32. Литвак, Р. А. Соціокультурна освіта та розвиток особистості майбутнього фахівця: теорія та практика: Монографія. Житомир: Рута, 2015. 471 с.
33. Мосальов Б. Г. Дозвілля: Методологія та методика соціологічного дослідження. Київ: Навч. допомога, 2019. 247 с.
34. Макіавеллі Н. О. Державець. Флорентійські хронічки. Київ: Основи, 2017. 610 с.
35. Марков А. П. Основи соціокультурного проєктування: навчальний посібник. Київ: Знання, 2017. 260 с.
36. Морєва О. В. Теоретичні основи педагогічного проєктування: Монографія. Київ: СО РАН, 2016. 270 с.
37. Новаторов, В. Є. Маркетинг у соціально-культурній сфері. Житомир: Світок, 2018. 289 с.
38. Новікова Г. М. Технологічні засади соціально-культурної діяльності: Навчальний посібник. Київ: Знання, 2020. 147 с.

39. Попов, В. В. Культурно-дозвільна діяльність у контексті наукового дослідження: монографія. Київ: Вища школа, 2019. 254 с.
40. Переформатування системи управління у галузі культури та європейський досвід інноваційного розвитку. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/dosvid-funkcionuvannya-evropeyskikh-institutiv-kulturnoi> (дата звернення 15.09.2023).
41. Про культуру: закон України від 17.05.2012 р. № 4731-VI. Дата оновлення 10.06.2023 р. № 3152. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17> (дата звернення 15.09.2023).
42. Регіональна політика. Підтримка розвитку культур етносів України. URL: <https://pidru4niki.com/13500826/kulturologiya/regionalna-politika-pidtrimka-rozvitku-kultur-etnosiv-ukrayini> (дата звернення 15.09.2023).
43. Розін В. М. Соціальне проектування. *Етюди із соціальної інженерії: Від утопії до організації*. 2012. № 5. С. 15-31.
44. Рудь Я. С. Соціально-культурне проектування – інноваційна технологія ефективного управління культурними процесами. *Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури: збірник наукових праць*. Вип. 31/М-во культури України, Нац. акад. керів. кадрів культури та мистецтв [Редкол. В. Г. Чернець [та ін.]]. Київ: Міленіум, 2019. С.161-167.
45. Сидоренко В. Ф. Генеза проєктної культури. *Питання філософії*. 2014. № 10. С. 87-99.
46. Стеніна Т. Л. Соціальне проектування у тих реалізації молодіжної політики на регіональному рівні. Київ: Знання, 2011. 129 с.
47. Стрільцов, Ю. А. Культурологія дозвілля: навч. посібник. Київ: Хнання, 2015. 211 с.
48. Тріодін, В. Є. Історія та теорія соціально-культурної діяльності. Київ: ЦНЛ, 2018. 249 с.
49. Тульчинський, Г. Л. Менеджмент у сфері культури. Київ: КНЕУ, 2015. 421 с.

50. Чижиков, В. М. Теорія та практика соціокультурного менеджменту: підручник. Київ: ЦНЛ, 2020. 411 с.
51. Український культурний фонд. URL: <https://ucf.in.ua/archive/page=3> (дата звернення 15.09.2023).
52. Федів Ю. В. Україна зможе отримати від Європи фінансування на 18 культурних напрямів. URL: https://espreso.tv/article/2017/08/06/yuliya_fediv (дата звернення 15.09.2023).
53. Харківський обласний організаційно-методичний центр культури та мистецтв. URL: <https://www.cultura.kh.ua/> (дата звернення 15.09.2023).
54. Шаповалова О. А. Філософська рефлексія феномену соціального проєктування. URL: <https://fsp.kpi.ua/wp-content/uploads/2018/09/09.pdf> (дата звернення 15.09.2023).
55. Удосконалення науково-практичних засад соціального проєктування. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2020/75.pdf (дата звернення 15.09.2023).
56. Ярошенко, Н. Н. Історія та методологія теорії соціально-культурної діяльності: підручник. Житомир: Рута, 2019. 344 с.